

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

MATEJA KISOVEC

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**GOSPODARSTVO BRAZILIJE IN TUJE
NEPOSREDNE NALOŽBE KOT DEJAVNIK
RAZVOJA**

Ljubljana, januar 2002

MATEJA KISOVEC

KAZALO

UVOD.....	1
1. SPLOŠNO O BRAZILIJ.....	2
1. 1. Demografske in socialnoekonomske značilnosti.....	2
1. 2. Naravni viri.....	4
1. 3. Politično ureditvene značilnosti.....	5
2. GOSPODARSTVO BRAZILIJE.....	5
2. 1. Obseg in struktura bruto domačega proizvoda.....	5
2. 1. 1. Kmetijstvo.....	7
2. 1. 2. Industrija.....	8
2. 1. 3. Storitve.....	9
2. 2. Pregled gospodarske aktivnosti Brazilije.....	10
2. 2. 1. Zgodovinski pregled.....	10
2. 2. 2. Gospodarska rast.....	11
2. 2. 3. Inflacija.....	12
2. 2. 4. Brezposelnost.....	13
2. 2. 5. Plačilna bilanca.....	14
2. 2. 6. Zunanji dolg.....	16
2. 2. 7. Devizne rezerve.....	17
2. 2. 8. Devizni tečaj.....	18
3. MEDNARODNI EKONOMSKI ODNOSI BRAZILIJE.....	19
3. 1. Koristi mednarodne menjave.....	19
3. 2. Izvoz Brazilije.....	19
3. 3. Uvoz Brazilije.....	20
3. 4. Trgovinska bilanca Brazilije.....	21
3. 5. MERCOSUR.....	22
3. 6. Sodelovanje Slovenije in Brazilije.....	23
4. TUJE NEPOSREDNE NALOŽBE.....	25
4. 1. Opredelitev pojma in glavne značilnosti.....	25
4. 2. Teoretična izhodišča tujih neposrednih naložb.....	25
4. 3. Transnacionalna podjetja kot glavni nosilci neposrednih tujih naložb.....	26
4. 4. Trendi v tujih neposrednih naložbah.....	29
4. 5. Zgodovinski pomen tujih neposrednih naložb v Braziliji.....	29
4. 6. Tuje neposredne naložbe v Braziliji po letu 1994.....	33
4. 7. Učinki tujih neposrednih naložb na brazilsko gospodarstvo.....	34
4. 7. 1. Uvod.....	34
4. 7. 2. Gospodarska rast.....	34
4. 7. 3. Tehnologija.....	35
4. 7. 4. Produktivnost.....	35
4. 7. 5. Konkurenca.....	35
4. 7. 6. Delovna sila.....	36
4. 7. 7. Distribucija premoženja.....	36
4. 7. 8. Državni ukrepi.....	37
4. 7. 9. Organizacija in vodenje podjetij.....	37
4. 7. 10. Varstvo okolja.....	38
4. 8. Slovenske neposredne naložbe v Braziliji.....	38
5. SKLEP.....	40
LITERATURA.....	42
VIRI.....	43

UVOD

Brazilija je osmo največje kapitalistično gospodarstvo na svetu in največja med državami v razvoju. Po drugi svetovni vojni je imela le-ta eno najhitreje rastočih ekonomij na svetu, kasneje pa je trpela zaradi številnih cikličnih vzponov in padcev. Kljub velikemu potencialu ji ni uspelo uspešno premagati naftne krize in večanja mednarodnih obrestnih mer v osemdesetih letih, kar je posledično vodilo v velik zunanji dolg države, visoko inflacijo ter zmanjšanje priliva tujega kapitala, ki je v državah v razvoju pomemben dejavnik razvoja in rasti gospodarstva, saj pomaga zapolniti varčevalno-investicijsko vrzel, značilno za te države.

Svetlo luč je brazilsko gospodarstvo zopet zagledalo v začetku devetdesetih let, ko je nova vlada s strukturnimi reformami, kot so liberalizacija trgovinske politike, odprava najrazličnejših državnih predpisov o omejitvah tujega kapitala, privatizacija državnih podjetij ter ponovna stabilizacija gospodarstva, pripravila brazilsko gospodarstvo na ponovno konkurenčnost v mednarodni globalni ekonomiji. Ti ukrepi so ponovno privabili v Brazilijo tuj kapital, ki je v zgodovini gospodarskega razvoja Brazilije igral pomembno vlogo, saj je poleg svojega finančnega namena v državo prinesel tudi nova strokovna znanja in moderne tehnologije, ki so omogočile rast in razvoj vseh sestavnih delov uravnoteženega gospodarskega razvoja.

Osnovni namen in cilj diplomskega dela je analiza brazilskega gospodarstva po uvedbi reform leta 1994 pa do leta 2000 in prikaz vpliva tujih neposrednih naložb na razvoj in rast brazilskega gospodarstva. Skozi poglavja bom praktični del, ki bo zajemal konkretne podatke iz brazilskega gospodarstva, smiselno povezala tudi s teoretičnim delom, ki bo zajemal razlago različnih ekonomskih pojmov, ki jih bom v delu analizirala. Na začetku vsakega poglavja bom vključila tudi kratek zgodovinski vidik posameznega kazalca, saj menim, da bo tak pogled bolj nazorno prikazal napredek oz. razvoj brazilskega gospodarstva skozi zgodovino in v zadnjem desetletju.

Diplomsko delo obsega dva vsebinska sklopa, ki sem jih zajela v petih poglavjih. V prvem poglavju so predstavljeni splošni podatki o Braziliji, z njenimi demografskimi, socialnoekonomskimi, naravnimi in politično ureditvenimi značilnostmi.

Drugo poglavje, ki je tudi začetek prvega vsebinskega sklopa, zajema analizo brazilskega gospodarstva in vsebuje celoten obseg in strukturo bruto domačega proizvoda Brazilije ter analizo kazalcev gospodarske aktivnosti, ki po letih stagnacije in upadanja zopet prikazujejo pozitivne ekonomske rezultate.

V tretjem poglavju je poudarek na mednarodnem udejstvovanju ter položaju brazilskega gospodarstva in vključuje vse posebnosti uvoza in izvoza te države. Poleg tega sem temu poglavju pridružila tudi značilnosti trgovinskega sodelovanja Slovenije in Brazilije.

Drugi vsebinski sklop zajema četrto poglavje. Le-ta opisuje značilnosti tujih neposrednih naložb na splošno in v brazilskem gospodarstvu. Ker so imele le-te velik vpliv na gospodarski razvoj in rast te ekonomije, sem v tem poglavju skušala zajeti glavne značilnosti in učinke tujih neposrednih naložb na brazilsko gospodarstvo. Poleg tega sem v to poglavje vključila tudi sedaj še edini primer slovenskih tujih neposrednih naložb v Braziliji, podjetje Prevent.

V zadnjem, sklepnem delu diplomskega dela, pa sem na kratko povzela temeljne ugotovitve.

1. SPLOŠNO O BRAZILIJU

1. 1. Demografske in socialnoekonomske značilnosti

Brazilijska zaseda približno 8,5 milijonov kvadratnih kilometrov in se s tem uvršča za Rusijo, Kanado, Kitajsko in Združenimi državami na peto mesto po velikosti držav na svetu. Zaseda kar 47 % Južne Amerike in je v letu 2000 štela približno 166 milijonov prebivalcev, kar jo uvršča na šesto mesto na svetu po številu prebivalcev (Baer, 1996, str. 23).

V zadnjih 45 letih je bila povprečna rast prebivalstva 4,5 % na leto, kar je oviralo razvoj in zadrževalo kvaliteto življenja na nizki ravni. Vendar pa država že izvaja najrazličnejše programe za kontrolo rojstev in tako se je število otrok na posamezno žensko opazno zmanjševalo s 6,2 otroka na žensko v letu 1960 na 4,5 v sedemdesetih in 3,0 v začetku devetdesetih. Danes se to število giblje okoli 2,5 otroka na posamezno žensko (Kanitz, 1995, str. 81). Povprečna rast prebivalstva med letoma 1994 in 2000 je tako znašala le še 1,3 % (Brazil at a glance, 2001).

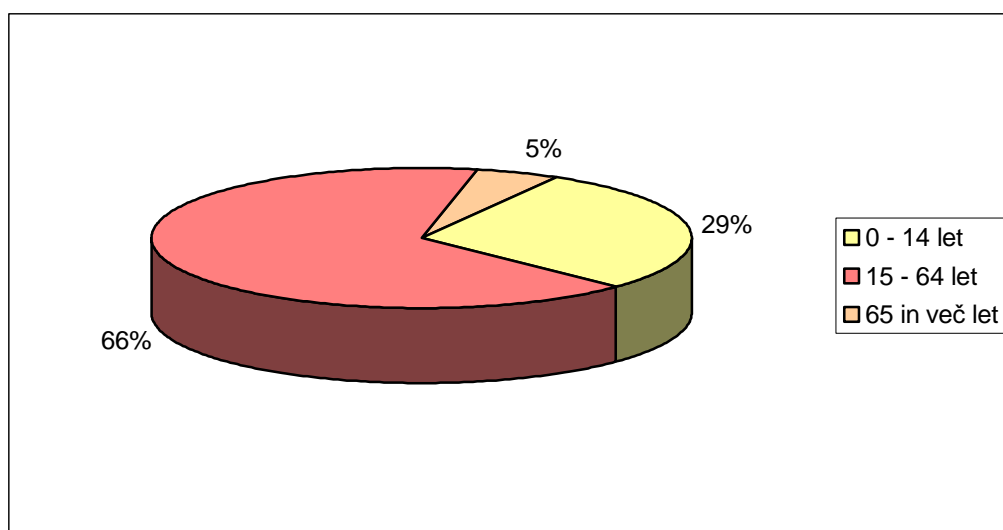
Tabela 1: Večanje števila prebivalstva Brazilijske od leta 1980 do leta 2000 (v milijonih)

Leto	1980	1983	1986	1989	1992	1995	1998	1999	2000
Prebivalstvo	118,562	126,572	134,653	142,307	148,684	155,319	161,790	163,948	166,113

Vir: Boletim do Banco Central do Brazil, 2001.

Prebivalstva mlajšega od 30 let je kar 63 % , medtem ko povprečna starost prebivalstva znaša 23 let (Kanitz, 1995, str. 81), kar predstavlja velik potencial produktivnosti, varčevanja in trošenja v bližnji prihodnosti.

Slika 1: Struktura starosti prebivalstva v Brazilijski leta 1998

Vir: Economical Paper of Brazil, 2001.

Hitra gospodarska rast in neprestana potreba po novi delovni sili je v Brazilijo privabljala številne imigrante iz najrazličnejših držav. V času kolonizacije med leti 1820 in 1974 se je v Brazilijo priselilo približno 5,5 milijonov imigrantov, večina je bila portugalskega in italijanskega porekla.

Tabela 2: Imigranti v Brazilijo med letoma 1820 in 1974

Nacionalnost	Število imigrantov	%
Portugalci	1.739.545	31,7
Italijani	1.617.888	29,5
Španci	697.101	12,7
Nemci	258.103	4,7
Japonci	235.250	4,3
Ostali	940.478	17,1
Skupaj	5.488.365	100,0

Vir: Maia, 2001, str. 368.

Zaradi številnega priseljevanja iz najrazličnejših koncev sveta je danes rasna sestava prebivalstva zelo raznolika. Mešanje različnih ras je povzročilo težave v opredeljevanju posameznih skupin. V letu 1997 je statistika kazala, da je 54,4 % belega prebivalstva, ki so v glavnem potomci Portugalcev, Italijanov in Nemcev, 40,1 % mulatov, ki so mešanica belcev, črncev in domorodcev, 4,9 % črncev (ki so potomci sužnjev iz Afrike) in domorodcev ter 0,5 % Azijcev (Economic Paper of Brazil, 2001).

Povprečna gostota je zaradi velikosti države relativno nizka in sicer znaša 18,1 oseb na kvadratni kilometer, vendar pa je opaziti veliko fluktuacijo gostote poseljenosti, saj se število oseb na kvadratni kilometer giblje od 2,3 osebe na kvadratni kilometer na področju Amazonije pa do 133 oseb na kvadratni kilometer v Sao Paulu (Baer, 1996, str. 25).

Po drugi svetovni vojni je v Braziliji prišlo do številnih socialnoekonomskih sprememb. Masovna migracija v mesta in hitra rast prebivalstva sta povzročili, da se je urbano prebivalstvo med letoma 1940 in 1991 povečalo s 30 % na kar 76 % (Baer, 1996, str. 21). Danes to število znaša 81 %. Tako lahko najdemo v Braziliji kar 15 mest, kjer živi več kot milijon prebivalcev.

Tabela 3: Največja mesta po številu prebivalcev v Braziliji

Mesto	Število prebivalcev
Sao Paulo	17 milijonov
Rio de Janeiro	11 milijonov
Belo Horizonte	3,5 milijona
Brazilija	2 milijona

Vir: Brazil Agri-Food Export Market Assessment Report, 2001.

Hitra in slaba gradnja je povzročila nastanek ogromnih naselij t.i. favel, v katerih so življenjske razmere zelo slabe, v mnogih primerih kritične. V letu 1990 je imelo 73 % gospodinjstev dostop do tekoče vode, 26 % je bilo priključenih na sistem kanalizacije, 64 % je bilo vključenih

v sistem odvažanja smeti, 87 % je imelo električno, 71 % je imelo hladilnik, 74 % je imelo televizijo in le 20 % gospodinjstev je imelo telefon (Baer, 1996, str. 22).

Vendar pa ne smemo pozabiti, da je Brazilija dežela skrajnih nihanj in razlik, zato se razmere iz območja v območje in pa iz različnega sloja v različni sloj zelo spreminjajo. Te ogromne razlike nam prikazujejo tudi podatki o kupni moči v tabeli 4, kjer sloj tipa A predstavlja zgornji sloj, ki vključuje 1-5 % vseh gospodinjstev ter predstavlja velike podjetnike in vrhni sloj managerjev, ki so visoko izobraženi, predvsem v tujini in njihovo premoženje izhaja iz družinskih podjetij iz preteklosti. Sloj tipa B predstavlja zgornji srednji sloj, ki vključuje 10-20 % vseh gospodinjstev in predstavlja manjše podjetnike t.i. nove bogataše, sloj tipa C predstavlja srednji sloj z 30-50 % vseh gospodinjstev, gre za delavce in nižje sloje managerjev z srednješolsko izobrazbo in pa še sloj tipa D, kjer gre za revni sloj (Kovač, 1997, str. 71). Kupna moč je koncentrirana v zelo ozkem segmentu, v glavnem pa je v rokah bogatašev v velikih mestih (Sao Paulo, Rio de Janeiro).

Tabela 4: Primerjava kupne moči med različnimi družbenimi sloji v Braziliji v letu 1995, izražene kot letni zaslužek gospodinjstva (v ameriških dolarjih)

Populacija	Sloj tipa A	Sloj tipa B	Sloj tipa C	Sloj tipa D
Mestno okolje	108.361	20.100	8.436	2.056
Podeželje	39.119	7.012	3.024	719

Vir: Kovač, 1997, str. 89.

Po podatkih iz leta 1991 je bilo 81 % prebivalstva Brazilije starejšega od 15 let, pismenega, danes ta delež predstavlja 85 % (Brazil at a Glance, 2001). Zanimiv je tudi podatek o vpisu v različne stopnje šolanja, in sicer med 7 in 13 letom obiskuje šolo 88 % otrok, med 14 in 19 letom obiskuje šolo le še 26 % otrok, med 20 in 24 letom pa le še 12 % mladine (Kanitz, 1995, str. 81). Razlog za tako nizko stopnjo šolanja po 14 letu predstavlja dejstvo, da so šole v Braziliji predvsem v privatnih rokah, kar pa pomeni, da je šolanje dostopno le premožnejšim družinam. Državne šole so redke in prezasedene, tako da so na voljo le redkim, res najboljšim učencem.

1. 2. Naravni viri

Brazilija je lastnica številnih naravnih bogastev. V letu 1980 je bilo ocenjeno, da ima 35 milijard ton železa, kar je 35 % vseh rezerv na svetu in kar 150 milijonov ton mangana. Poleg tega pa je tudi lastnica bakra, svinca, cinka, niklja, kositra, urana, srebra, zlata, kremenjakovih kristalov, diamantov in številnih drugih dragocenih kamnov. Ker pa so številna področja še neprehodna in nepreiskana, je verjetno, da so te številke še večje (Baer, 1996, str. 24). Že odkrite rezerve nafte v Braziliji znašajo 8,8 milijard sodov, vendar pa še nedokazana raziskovanja predvidevajo, da je to število še več kot enkrat večje, in sicer je ocenjeno na 20 milijard sodčkov (Brazil - A Country Study, 2001).

Hidroelektrični potencial Brazilije je eden izmed največjih na svetu, in sicer predstavlja kar 150 tisoč megawatov. V sedemdesetih letih je bil predstavljen največji hidroelektrični projekt na svetu Itaipu, ki je v letu 1983 že vključil prve turbine. Vendar pa je po ocenah v Braziliji do danes izkoriščenih le 15 % vsega hidro potenciala (Baer, 1996, str. 25).

1. 3. Politično ureditvene značilnosti

Brazilijska federativna republika, ki vključuje zvezo 26 območij, ki so avtonomne na podlagi ustave, sprejete 5. oktobra 1988. Vsako posamezno območje ima zvezno vlado z izvršilno, zakonodajno in sodno oblastjo. Sedež vlade posameznega območja je v glavnem mestu posameznega območja. Glavno mesto Brazilijske in sedež glavnih državnih oblasti pa je mesto Brazilija (Brazil para Investidores Estrangeiros, Andima, 1996, str. 9).

Predsednik republike Brazilijske je Fernando Henrique Cardoso, predstavnik demokratične stranke, ki je pred izvolitvijo opravljal funkcijo finančnega ministra. Vpeljal je plan, imenovan »Plan Real«, s katerim naj bi umiril inflacijo, ki je v Braziliji že leta predstavljala hud gospodarski problem. S planom je predstavil tudi novo valuto real, ki je ob uvedbi imela vrednost enega ameriškega dolarja. V manj kot enem letu je stopnja inflacije iz nekaj tisoč odstotkov padla na manj kot 30 %. Ta ekonomski uspeh mu je pomagal premagati nasprotnika Luisa Inacio Lula da Silva na predsedniških volitvah leta 1994. Fernando Henrique Cardoso je bil imenovan za osemindesetega predsednika Brazilijske v januarju 1995. Po štirih letih uspešnega vodenja države je Cardoso zmagal na volitvah tudi v letu 1998 in tako podaljšal svoj mandat še za štiri leta. V času svojega predsedovanja je vpeljal številne reforme, s katerimi je Brazilijo približal razvitemu svetu. Naj omenim le nekatere najpomembnejše, in sicer reforme proste trgovine, povečanje investicijskih in trgovinskih priložnosti, privatizacija državnih naftnih in telekomunikacijskih podjetij, reforme pokojninskega sistema, povečanje državnih izdatkov za šolski sistem in osnovno zdravstveno varstvo (Fernando Henrique Cardoso, 2001).

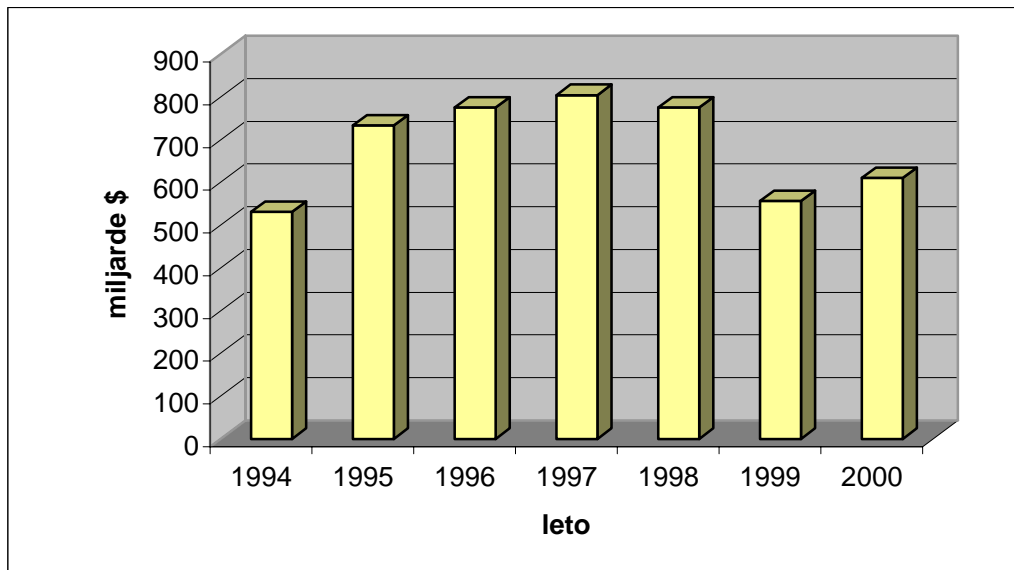
2. GOSPODARSTVO BRAZILIJSKE

2. 1. Obseg in struktura bruto domačega proizvoda

Vrednost bruto domačega proizvoda (BDP) predstavlja vsoto različnih doma ustvarjenih dohodkov (poslovni dobički, neto obresti, dividende, najemnine in zakupnine ter dohodki delojemalcev) vseh gospodarskih subjektov. Gre torej za vsoto vseh dohodkov v gospodarstvu (Kumar, 1999, str. 10).

Po uvedbi gospodarskih reform leta 1994 je vrednost BDP v Braziliji ponovno začela naraščati. Največjo realno vrednost je brazilski BDP dosegel v letu 1997, ko je le-ta znašala 804,1 milijarde ameriških dolarjev. V letu 2000 pa je vrednost BDP v Braziliji znašala 610,1 milijard ameriških dolarjev, kar jo je uvrščalo na osmo mesto, po velikosti tega kazalca, na svetu.

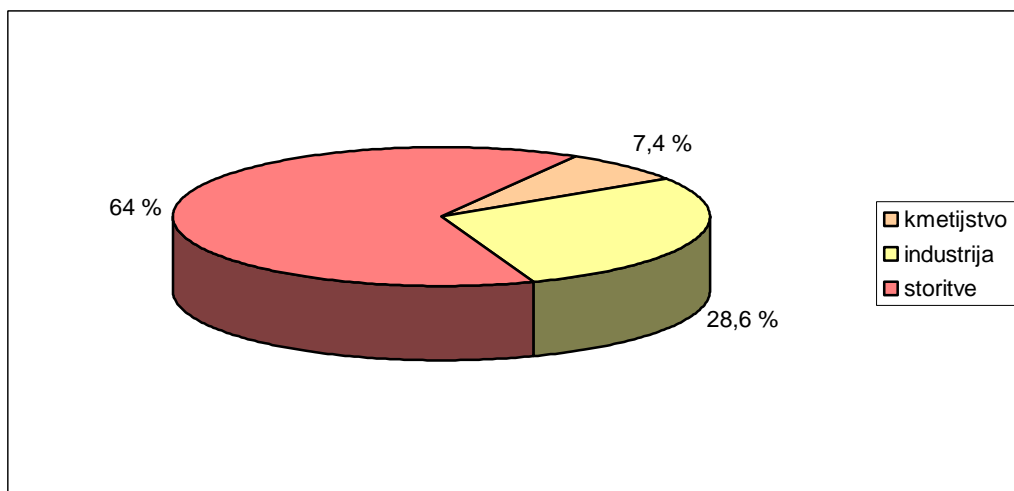
Slika 2: Vrednost BDP v Braziliji med letoma 1994 in 2000 (v milijardah ameriških dolarjev)

Vir: Maia, 2001, str. 414.

Po drugi svetovni vojni se je struktura BDP spremenila predvsem zaradi zmanjšanja deleža kmetijstva in povečanja deleža storitev. Delež kmetijstva je od leta 1950 do leta 2000 padel s 24,3 % na 7,4 %. V istem obdobju se je delež industrije v bruto domačem proizvodu povečal s 24,1 % na 28,6 %, delež storitev pa s 51,6 % na 64,0 % (Brazil at a Glance, 2001).

Slika 3: Struktura BDP v Braziliji leta 2000

Vir: Brazil at a Glance, 2001.

2. 1. 1. Kmetijstvo

Kmetijstvo v Braziliji je kljub svojim velikim potencialom skozi leta izgubljalo na svoji vrednosti. Predvsem je v zadnjih desetih letih omejevanje proračunske porabe povzročilo zmanjševanje in odpravljanje državnih subvencij kmetijstvu, vključno z minimalno zajamčenimi cenami, intervencijskimi zalogami in ugodnejšimi krediti, kar je povzročilo krizo in upad v kmetijskem sektorju. Da bi popravili ta upad, današnja vlada že izvaja najrazličnejše programe in ukrepe, kot npr. boljše kreditne pogoje, s katerimi skuša vplivati na ponovno rast tega sektorja. Danes predstavlja kmetijstvo 7,4 % v BDP, in sicer je od tega 60 % poljskih pridelkov in 40 % živine. Delež zaposlenih v kmetijstvu je leta 2000 znašal 31 % (ERS, Economic Research Service: Brazil-policy, 2001).

Poljedelstvo

Ko analiziramo poljedelski sektor Brazilije v preteklosti, lahko opazimo dve različni obdobji. V prvem obdobju, od konca druge svetovne vojne pa do leta 1969, je šlo predvsem za geografski razvoj in širitev kmetijstva. Pridelovanje kave, bombaža in sladkorja so bile glavne kulture, ki so bile namenjene predvsem za izvoz. V drugem obdobju, od leta 1970 pa vse do danes, gre predvsem za modernizacijo poljedelstva. Industrializacija brazilskega gospodarstva je znatno spremenila kmetijski sektor. Le-ta je zahtevala čim večjo produkcijo najrazličnejših kmetijskih izdelkov, predvsem hrane za domačo porabo in izvoz, kar bo omogočilo uvoz industrijske opreme. Danes je tako Brazilija ena izmed vodilnih držav v poljedelskih pridelkih, paleta le teh pa je zelo raznovrstna. Glavne pridelke predstavljajo kakav, bombaž, riž, sladkor, pomaranče, koruza, soja, moka, fižol, banane, kikirikiji, kava, limone, mango, mandarine, tobak ... (Brazil - A Country Study, 2001).

Živinoreja

Živinoreja v Braziliji obsega govedino, perutnino in svinjino. Hitra rast tega sektorja po letu 1970 je povzročila spremembo majhnih kmetij v moderne industrije z visoko izobraženimi ljudmi, tehnično pomočjo in sanitarnim nadzorom. Leta 2000 je Brazilija izvozila za 1.472 milijonov ameriških dolarjev mesa, kar je predstavljalo 2,7 % celotnega izvoza (Boletim do Banco Central do Brazil, 2001).

Ribištvo

Brazilija ima zelo dolg obmorski pas, kar ji daje velike možnosti razvoja ribištva. Vendar pa razen nekaj specializiranih področij usmerjenih na mednarodni trg, ribiška industrija v Braziliji ni dovolj razvita. Ribištvo je predvsem samostojna zaposlitev s starimi metodami in zastarelo opremo predvsem za domačo potrošnjo in prodajo na bližnjih tržnicah (Brazil - A Country Study, 2001).

2. 1. 2. Industrija

Do konca osemdesetih let je imel industrijski sektor v Braziliji veliko zaščito in podporo vlade, kar je imelo velik vpliv na investicije in produktivnost v tem sektorju. Po letu 1990 z nastopom Callor de Mello vlade se je ekonomska politika vlade znatno spremenila. Z zmanjšanjem regulacij in liberalizacijo trgovine je industrijski sektor naletel na močno zunanjo konkurenco, ki je povzročila stagnacijo in nujno potrebno reorganizacijo ter modernizacijo brazilske industrije (Brazil - A Country Study, 2001). Po desetih letih intenzivne reorganizacije in modernizacije industrijskega sektorja je danes Brazilija zopet pripravljena konkurirati v mednarodni globalni ekonomiji. Delež industrijskega sektorja v BDP je v letu 2000 znašal 28,6 %, industrijski polizdelki in izdelki pa so v istem letu predstavljali, z vrednostjo 41.027 milijonov ameriških dolarjev, kar 74,5 % vsega izvoženega blaga. Prevladujejo predvsem letalska industrija, avtomobilska industrija, tekstilna in čevlarska industrija, rudarstvo, gradbena industrija, predelovalna industrija in kemična industrija. Delež zaposlenih v kmetijstvu je leta 2000 znašal 42 % (Boletim do Banco Central do Brazil, 2001).

Energija

Pred začetkom industrializacije v petdesetih letih sta bila glavna vira energije drva in premog, ki za pospešen razvoj industrije nista bila zadostna. Zamenjala sta ju elektrika in nafta, ki sta v brazilskem gospodarstvu odigrala veliko vlogo. Tako je v začetku petdesetih let brazilska vlada ustanovila monopolno podjetje Petrobras, ki je bilo in je še danes odgovorno za črpanje, proizvodnjo, prečiščevanje in transport nafte. Vendar pa domače zaloge te surovine kmalu niso več zadoščale povpraševanju po njej in tako je bilo brazilsko gospodarstvo odvisno od uvoza te surovine. V letu 1974 je bilo tako kar 80 % vse porabe nafte uvožene. Naftna kriza v sedemdesetih letih je tako Brazilijo postavila v kočljiv položaj, ki je vplival na celotno gospodarstvo. Kombinacija varčevanja, substitucije in večje domače proizvodnje so zmanjšale odvisnost od uvoza nafte z 80 % v sedemdesetih letih na približno 45 % v začetku devetdesetih. Domača proizvodnja nafte se je tako s povprečno 165 tisoč sodov na dan v letu 1975 povečala na 800 tisoč sodov na dan v letu 1996. Že odkrite rezerve nafte naj bi znašale 8,8 milijard sodov, vendar pa obstajajo velike možnosti, da je to število še veliko večje (Brazil - A Country Study, 2001). Leta 2000 je tako uvoz goriva in oljnih mazil znašal 6.353 milijonov ameriških dolarjev, kar je predstavljalo 11,4 % vsega uvoza (Boletim do Banco Central do Brazil, 2001).

Nizke cene elektrike so povzročile visoko substitucijo pridobivanja energije z ostalimi viri energije. Velike investicije v hidroelektrarne v sedemdesetih in osemdesetih letih, od katerih je najbolj znan projekt Itaipu, ki je veljal za enega izmed največjih hidroelektričnih projektov na svetu, so omogočile velike proizvodne zmožnosti energije. Električna kapaciteta v Braziliji leta 1999 je bila 65,2 milijona kilovatov, od česar je bilo kar 87 % te energije pridobljene iz hidroelektrarn (EIA, Energy Information Administration: Brazil, 2001). Hidroelektrični potencial Brazilije je eden izmed največjih na svetu, in sicer predstavlja kar 150 tisoč megavatov, vendar pa še vedno večina tega potenciala ni izkoriščena (Baer, 1996, str. 25).

Produkcija in poraba zemeljskega plina v Braziliji se je v devetdesetih letih povečevala. Leta 1999 pa je država le-tega začela tudi uvažati. Brazilija ima dva cevovoda za dovajanje zemeljskega plina, in sicer je prvi začel obratovati leta 1999 in povezuje Brazilijo in Bolivijo. Drugi cevovod je začel delovati julija 2000, in povezuje Parano z Argentino, Urugvajem in Brazilijo. Poleg teh dveh ima država v načrtu za prihodnost še nekaj projektov, s katerimi naj

bi zemeljski plin postal pomemben vir energije tudi v Braziliji (EIA, Energy Information Administration: Brazil, 2001).

Brazilija ima tudi jedrsko energijo, in sicer sta v delovanju dve nuklearni, Angra 1 in Angra 2. V fazi gradnje pa je še tretja Angra 3.

2. 1. 3. Storitve

S procesom industrializacije se je spremenil tudi storitveni sektor, ki predstavlja danes v primerjavi s preteklostjo pomemben moderen segment na področju trgovine, transporta, komunikacij, financ in drugih storitev. Delež storitev v BDP leta 2000 je znašal 64 % in je zaposloval 27 % vseh zaposlenih.

Turizem

Ena izmed storitev, ki v ima v Braziliji velik potencial, je turizem. Ugodna klima skozi celo leto z več kot 8.000 km morske obale in dvema največjima ohranjenima regijama na svetu, to sta Amazonija in Pantanal, ter številnimi zanimivimi mesti, kot je na primer najbolj znano Rio de Janeiro, ne prinese zelenega prispevka k BDP. Delež dohodka iz turizma v celotnem BDP je v letu 1999 znašal 7,5 %, kar je pod svetovnim povprečjem, ki znaša 10 %. Vzroke za to lahko najdemo predvsem v nasilju in menjalnem tečaju, ki je bil od leta 1994 do leta 1999 zelo visok, kar je pomenilo drage cene za turiste in pa ugodne cene turizma v tujini. Tako je bilo leta 1996 kar 71 % vseh potovanj Brazilcev v tujino. Strpnost med različnimi sloji v Braziliji je zelo nizka, kar vodi v številna nasilja, predvsem rope, iz strani revnega prebivalstva. Tarče nasilja so velikokrat prav turisti, saj tega ne pričakujejo. Kljub vsemu temu pa se je turizem začel razvijati hitreje kot v preteklosti, v obdobju od leta 1995 do leta 1999 je bilo zgrajenih 310 novih hotelov, vloženo je bilo 6,2 milijarde ameriških dolarjev v infrastrukturo in število na novo zaposlenih je znašalo 210 tisoč. V letu 1999 je tako turizem v Braziliji zaposloval približno 5,8 milijonov oseb, kar znaša približno 9 % vsega aktivnega prebivalstva (Maia, 2001, str. 46).

Transport

Brazilske avtoceste in ceste znašajo skupno 1.670.148 km in povezujejo glavno mesto Brazilija z vsemi regijami države. So glavna prevozna povezava tako za prevoz blaga kot za osebni prevoz. Glavni cestni projekti so 5.000 km dolga Trans-Amazonska avtocesta, 4.138 km dolga avtocesta, ki bo povezala sever z jugom in 3.555 km dolga Trans-Brasiliana (Brazil - A Country Study, 2001).

Letalski prevoz je za tako veliko državo, kot je Brazilija, zelo pomemben. Brazilija je tako lastnica številnih letališč, od katerih naj omenim le najpomembnejša mednarodna letališča, in sicer letališče Campo Grande, letališče Ria de Janeiro, letališče Guarulhos v Sao Paulu in letališče Guararapes v Recifeu.

Poleg tega je v Braziliji 36 velikih pristanišč, med katerimi so največja po vrednosti izvoza in uvoza Santos (Sao Paulo), ki je največje pristanišče v Južni Ameriki, pristanišče Ria de Janeiro

in Vitoria. Večina trgovine iz teh pristanišč poteka z Evropo, Združenimi državami in Japonsko (Maia, 2001, str. 50).

Železniška povezava med mesti v Braziliji še ne obstaja, zgrajene pa so tri moderne podzemne železnice, in sicer v Sao Paulu, Riu de Janeiru in Recifeu.

Telekomunikacije in mediji

Brazilija ima dober telekomunikacijski sistem, vendar pa je kljub temu le približno 20 % prebivalstva lastnikov telefonskega priključka. Da bi vsaj delno rešili ta problem, je v državi ogromno javnih telefonov, katerih uporabniki so predvsem revnejše prebivalstvo. Glavno telekomunikacijsko podjetje v Braziliji je Telebras, ki je bilo do nedavnega državno podjetje z monopolom nad brazilskimi telekomunikacijami. Monopol še vedno ni odpravljen, podjetje pa je v privatizacijskem postopku.

Radio in televizija sta v Braziliji zelo dobro razvita. Več kot 12.000 AM in 151 kratkovalovnih postaj služi brazilskemu radijskemu poslušalstvu. Televizijski oddajni sistem je četrti največji na svetu, najrazličnejši kanali, od katerih je najpomembnejši Globo TV, pa so v privatnih rokah. Vseh časopisov je približno 1.650, od česar je 300 dnevnikov in 900 najrazličnejših revij. Najbolj iskani so predvsem Jornal do Brazil, A tribuna, O Globo, Gazetta Mercantil, Veja in Manchete (Brazil - A Country Study, 2001).

2. 2. Pregled gospodarske aktivnosti Brazilije

2. 2. 1. Zgodovinski pregled

Po drugi svetovni vojni je imela Brazilija eno najhitreje rastočih ekonomij na svetu, kasneje pa je trpela z avtocestami, cikličnih vzponov in padcev. Med letoma 1948 in 1961 je imela država namreč povprečno realno stopnjo rasti 7 %, nato pa je nanjo prežela ekonomska kriza in politična nemoč, ki sta povzročila padec povprečne realne stopnje rasti bruto domačega proizvoda med letoma 1962 in 1967 na 3,7 %. Po obdobju vojaške oblasti, ki je stabilizirala dogajanja, je med letoma 1968 in 1974 povprečna realna stopnja rasti dosegla kar 11,3 %. Brazilija se je spremenila v industrijsko velesilo, z visokim izvozom izdelkov.

Brazilija je bila dom razvojne ekonomije, katere stališče je bilo, da bi morali biti vsi ostali gospodarski cilji podrejeni gospodarski rasti. Ta filozofija je bila prisotna pri vseh velikih brazilskih projektih: grajenje Brazilije, Trans-Amazonske avtoceste, velikega jezera Itaipu in nuklearke. Čutiti jo je bilo tudi v očitni brazilski toleranci dve- ali trištevilične inflacije, a so bili njeni negativni učinki izboljšani z izpopolnjenim sistemom indeksacije plač in cen (Makovec Brenčič, Šuštar, 1996, str. 32).

Naftna kriza v letu 1973, ki je povzročila, da so se cene te surovine povečale kar za štirikrat, je postavila na glavo vse brazilске kalkulacije. Zaradi popolne odvisnosti od uvoza nafte, ki je predstavljal 80 % vse potrebne, se je brazilski uvozni primanjkljaj visoko dvignil. Leta 1973 je bilo tako v trgovinski bilanci Brazilije še opaziti presežek v vrednosti 7 milijonov ameriških

dolarjev, v letu 1974 pa je šlo za primanjkljaj v vrednosti 4,7 milijarde ameriških dolarjev (Baer, 1996, str.104).

Skupaj s padanjem proizvodnih cen in rastočimi svetovnimi obrestnimi merami, se je brazilska plačilna bilanca hitro slabšala. Čeprav se je zunanji dolg dramatično večal in inflacija pospešila, pa se rast ni upočasnila. Leta 1985 je imela Brazilija najvišjo stopnjo rasti na svetu, ki je znašala 7,9 %, vendar pa je inflacija dosegla raven 235 %.

Nova demokratična administracija po letu 1985 je uvedla serijo gospodarskih paketov, zato da bi kontrolirala inflacijske pritiske v naslednjih letih; »Cruzadov načrt« v začetku leta 1986, »Novi Cruzadov načrt« sredi leta 1987 in »Poletni načrt« v začetku leta 1989. Vsak je vključeval neko obliko devalvacije in kontrolo plač ter cen. Ker niso imeli podpore kongresa in celotne države pa so se ti načrti izkazali za popoln polom. Gospodarski pogoji so se še naprej slabšali, popustila pa je tudi podpora kongresa vladi pri nadaljnjem zniževanju svojih izdatkov. Nezmožni, da se pogajajo o nadaljnjih fiskalnih reformah in zniževanju primanjkljaja v državnem proračunu, je dotok denarja dramatično narasel in ob koncu leta 1989 je inflacija dosegla 1.783 % (Makovec Brenčič, Šuštar, 1996, str. 32).

Predsednik Callor, ki je bil izvoljen leta 1990 je takoj začel boj zoper gospodarsko krizo in marca leta 1990 predstavil svoj nov načrt. Ta je podvrgel ekonomijo drastičnim ukrepom, t.i. ožemanju likvidnosti, zamrznitvi cen in plač ter povišanju davkov. Vendar se je inflacija kmalu spet vrnila in tudi ta plan se je izkazal za neuspešnega. Tudi Francova vlada v letu 1992 ni bila zmožna narediti nobenega resnega poskusa, da bi spravila inflacijo pod kontrolo ali da bi izvedli potrebne ekonomske reforme. Ob koncu leta 1993 se je izkazalo, da se do naslednjih volitev, ki so bile leta 1994, v gospodarstvu ne da narediti nič učinkovitega.

Inflacija je iz leta v leto naraščala in je v letu 1992 znašala 1.158 %, gospodarska rast pa je začela padati in je v istem letu znašala -0,9 %. Gospodarski položaj Brazilije je zopet zagledal svetlo luč po izvolitvi predsednika Cardosa, leta 1994, ki je z uvedbo »Plana Real« drastično zmanjšal obseg inflacije in povečal realno stopnjo rasti, ki je v letu 1994 znašala 5,9 %, kar je bila po letu 1986 najvišja stopnja rasti.

2. 2. 2. Gospodarska rast

Gospodarska rast pomeni stopnjo povečanega proizvoda kot takega ali na osebo in jo merimo z rastjo realnega bruto družbenega proizvoda (BDP). Če poleg tega upoštevamo tudi rast prebivalstva, gre za rast realnega bruto družbenega proizvoda na prebivalca (BDP/preb.). Ko govorimo o rasti, imamo v mislih količinske spremembe (Senjur, 1991, str.13).

V letu 2000 je vrednost BDP v Braziliji znašala 610,1 milijarde ameriških dolarjev, kar je pomenilo 4,5-odstotno realno rast glede na prejšnje leto. Realna stopnja rasti BDP po letu 1994 je bila vedno pozitivna in je v povprečju med letoma 1994 in 2000 znašala 3,1 %. Trend rasti se bo po pričakovanih nadaljeval tudi v prihodnjih letih, leta 2001 pa naj bi pričakovana realna stopnja rasti znašala 1,7 % (Panorama Brazil: OECD reduz previsao do PIB do Brazil para 2001 e 2002, 20.11.2001).

BDP na prebivalca v Braziliji je v letu 2000, po Atlas metodi, znašal 3.590 ameriških dolarjev (Brazil at a Glance, 2001), kar je glede na prejšnje leto pomenilo 3,1- odstotno realno rast. V povprečju je med leti 1994 in 2000 realna rast tega kazalca znašala 1,7 %.

Tabela 5: Realne stopnje rasti BDP skupno in po posameznih sektorjih ter realne stopnje rasti BDP na prebivalca v Braziliji med letoma 1994 in 2000 (v %)

Leto	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
BDP	5,9	4,2	2,7	3,3	0,2	0,8	4,5
Kmetijstvo	5,5	4,1	3,1	-0,8	1,9	7,4	3,0
Industrija	6,7	1,9	3,3	4,7	-1,5	-1,6	5,0
Storitve	4,7	1,3	2,3	2,6	1,1	1,9	3,9
BDP/preb.	4,3	2,8	1,2	1,9	-1,1	-0,5	3,1

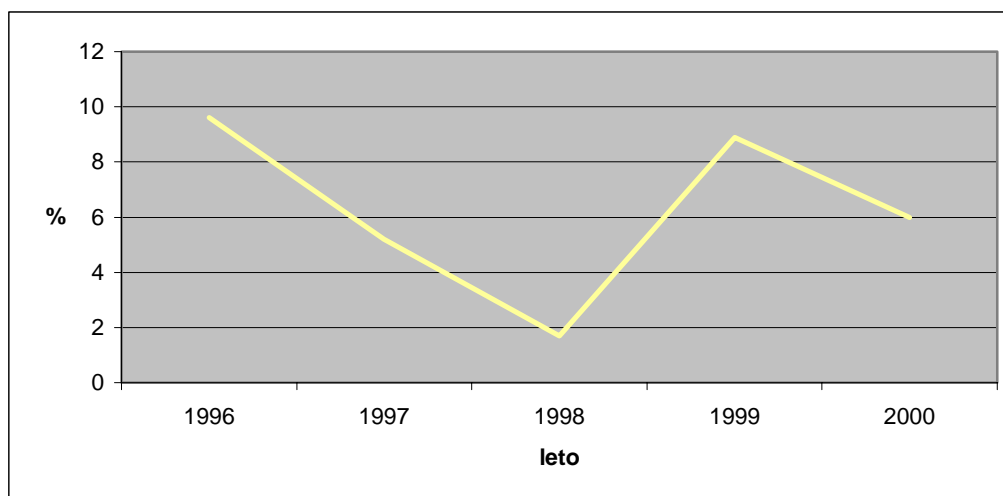
Vir: Boletim do Banco Central do Brazil, 2001.

2. 2. 3. Inflacija

Pojavna oblika inflacije je rast ravni cen. Stopnja inflacije je zato definirana kot stopnja rasti ravni cen. Inflacija povzroči redistribucijo dohodkov, vpliva na output gospodarstva, alokacijo resursov in ekonomsko učinkovitost. Obdobja nepričakovane rasti inflacije so zaznamovana z visoko zaposlenostjo in outputom, medtem ko je za obdobja padcev inflacijske stopnje značilna visoka brezposelnost dela in kapitala (Kovač, 1992, str. 125).

Kot sem že omenila, je bil eden od glavnih problemov brazilskega gospodarstva inflacija. Po uvedbi »Plana Real«, katerega glavni trije poudarki so bili na uravnavanju fiskalnih ukrepov, odpravi neskladij v cenovnih razmerjih in uvedbi fiksnega tečaja reala do dolarja, je oblastem končno uspelo umiriti ta indikator. Uvedba nove valute reala in njegova striktna vezava na dolar, je bila najmočnejši dejavnik, ki je vplival na zmanjšanje inflacije. V prvih treh mesecih je real celo pridobil na vrednosti proti dolarju. Poleg tega pa je na to znižanje vplivala tudi odločitev, sprejeta v septembru leta 1994, da se pospeši uvajanje nižjih carin, dogovorjenih ob ustanovitvi trgovinskega združenja MERCOSUR (Kovač, 1997, str. 80).

Slika 4: Stopnje inflacije v Braziliji med letoma 1996 in 2000 (v %, po CPI)

Vir: Latin Focus The Leading Source for Latin American Economies: Brazil Economic Indicators 1996-2000, 2001.

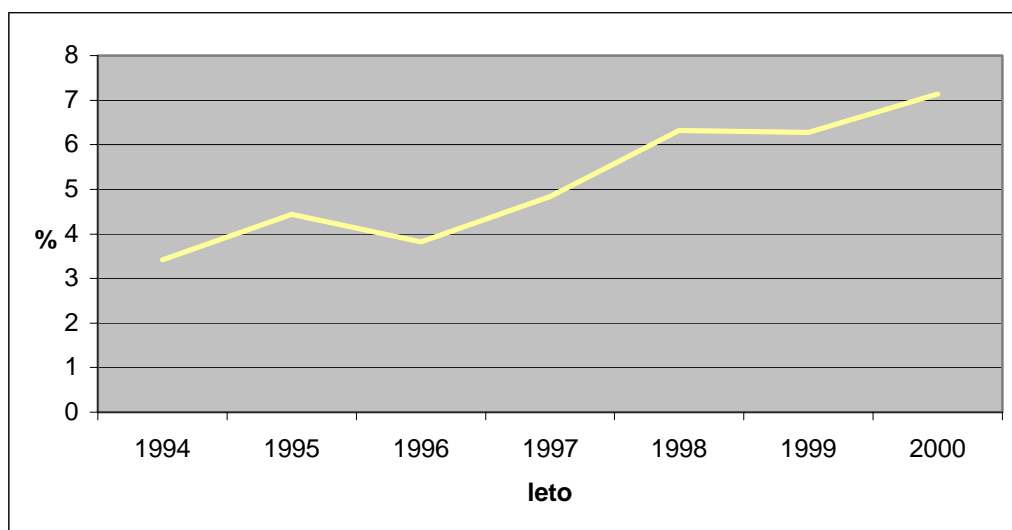
Stopnje inflacije so se tako iz več kot 1.000 % spustile le na enomestna števila. Največja stopnja inflacije po letu 1995 je znašala 9,6 %, in sicer v letu 1996, najmanjša pa le 1,7 % v letu 1998. Kot navaja časopis Panorama Brazil, je v letu 2001 pričakovana stopnja inflacije 6 %, v letu 2002 pa naj bi ta indikator padel na 4 % (Panorama Brazil: OECD reduz previsao do PIB do Brazil para 2001 e 2002, 20.11.2001).

2. 2. 4. Brezposelnost

Brezposelnost je eden od pomembnih problemov tržnih gospodarstev, saj ima številne ekonomske in socialne posledice. V obdobjih visoke brezposelnosti je namreč dejanski družbeni produkt manjši od potencialno možnega, torej so lahko izgube bruto domačega proizvoda velike (Kovač, 1992, str. 111).

»Plan Real« je prinesel ugodne rezultate tudi na področju trga delovne sile. Brezposelnost se je v letu 1994 zmanjšala za približno 1 % glede na predhodno leto in je znašala 3,4 %. Poleg tega pa so se povešale tudi plače delavcev, ki so zrasle za 4,6 % v istem obdobju. Zmanjšana inflacija in povečana kupna moč vseh slojev sta botrovali povečani industrijski proizvodnji in posledično potrebi po novih delovnih mestih (Kovač, 1997, str. 80). Med letoma 1994 in 2000 je tako povprečna stopnja brezposelnosti znašala približno 5,2 %, najnižja stopnja je bila dosežena v letu 1994 in sicer 3,42 % in najvišja v preteklem letu 2000, ki je dosegla 7,14 %.

Slika 5: Stopnja brezposelnosti v Braziliji med letoma 1994 in 2000 (v %)

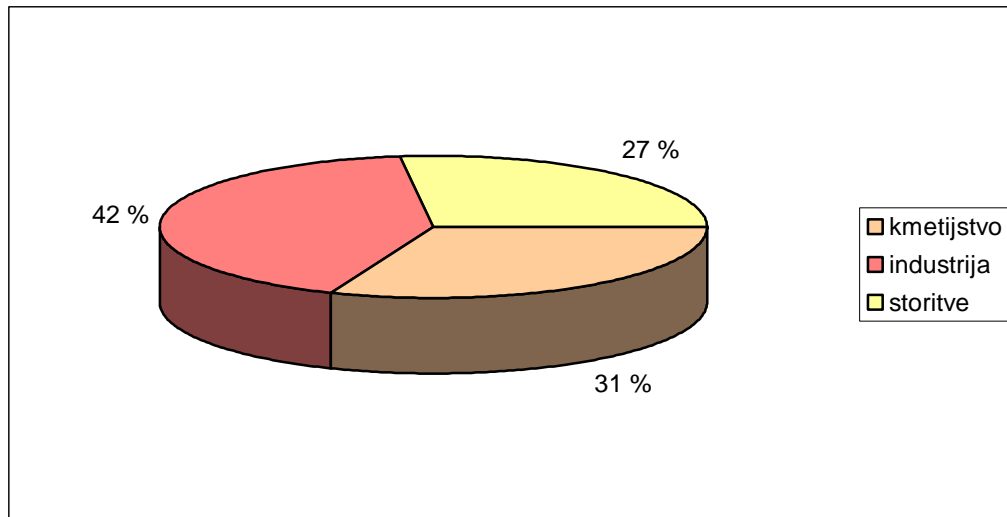

Vir: Boletim do Banco Central do Brazil, 2001.

Razlog za večanje stopnje brezposelnosti je predvsem v tem, da je stopnja rasti prebivalstva večja od stopnje gospodarske rasti. Stopnja rasti aktivnega prebivalstva v posameznem letu je približno 2,5 %, kar predstavlja približno 1,8 milijona novih oseb na leto, ki išče prvo zaposlitev. Poleg tega pa se povečuje tudi produktivnost dela, kar posledično vodi v manj potrebne delovne sile (Maio, 2001, str. 364).

Struktura zaposlenih se je v zadnjih petdesetih letih zelo spreminjala. Delež zaposlenih v kmetijstvu se je od leta 1950 pa do danes zmanjšal z 62 % na 31 %, delež zaposlenih v industriji se je povečal s 13 % na 42 %, delež zaposlenih v storitvah pa se je spremenil s 25 % na 27 %.

Slika 6: Struktura zaposlenih v Braziliji leta 2000

Vir: Economical Paper of Brazil, 2001.

2. 2. 5. Plačilna bilanca

Plačilna bilanca je celovit, urejen in standardno oblikovan zapis vseh ekonomskih tokov (transakcij), ki jih v razdobju enega leta med seboj izvedejo devizni domačini in devizni tujci (Kumar, 1999, str. 38). Sestavljena je iz tekočega računa, ki je popis vse zunanje trgovine države z blagom, storitvami, dohodkom in tekočimi transakcijami, kapitalsko-finančnega računa, ki vključuje prilive in odlive kratkoročnega in dolgoročnega kapitala ter neto napak in izpustitev. V primeru, da je odliv plačil v tujino manjši od priliva gre za tako imenovan plačilnobilančni presežek, s katerim država poveča mednarodne denarne rezerve ali pa zmanjša državne dolgove. V obratnem primeru, ko je odliv plačil v tujino večji od priliva gre za plačilnobilančni primanjkljaj, ki pomeni zmanjšanje mednarodnih denarnih rezerv ali zadolževanje države (Maia, 2001, str. 300).

Tabela 6: Plačilna bilanca Brazilije med letoma 1996 in 2000 (v milijonih ameriških dolarjev)

Leto	1996	1997	1998	1999	2000
Tekoči račun	-23.502	-30.791	-33.445	-25.396	-24.637
Trgovinska bilanca	-5.559	-6.748	-6.604	-1.260	-0.698
Izvoz	47.747	52.994	51.140	48.011	55.086
Uvoz	53.346	59.742	57.743	49.272	55.783
Storitve	-8.681	-10.989	-10.111	-6.977	-7.574
Dohodki	-11.668	-14.876	-18.189	-18.848	-17.886
Tekoče transakcije	2.446	1.823	1.458	1.689	1.521
Kapitalsko-finančni račun	33.968	25.795	29.730	17.381	19.326
Napake in izpustitve	-1.800	-2.912	-4.256	0.194	3.049
Presežek/Primanjkljaj	8.666	-7.907	-7.970	-7.822	-2.262

Vir: Boletim do Banco Central do Brazil, 2001.

V plačilni bilanci Brazilije je opaziti plačilnobilančni presežek vse od menjave vlade leta 1994 pa do leta 1997, ko je bil izkazan plačilnobilančni primanjkljaj v vrednosti 7.907 milijonov ameriških dolarjev, in sicer kot posledica azijske krize v oktobru 1997. Le-ta je močno vplivala na brazilski trg vrednostnih papirjev (indeks Bovespa je beležil padec iz 13.015 točk 21.10.97 na 7.822 točk 12.11.97) in uhajanje kapitala, ki je povzročil tudi padec deviznih rezerv, ki so avgusta 1997 znašale 61.802 milijonov ameriških dolarjev, novembra istega leta pa 50.685 milijonov ameriških dolarjev (Maia, 2001, str. 122).

Oblasti so takoj reagirale na ta padec in uvedle naslednje ukrepe, kot so povečanje notranjih obrestnih mer, zmanjšanje državnih stroškov in povečanje davkov. Ti ukrepi so se izkazali kot uspešni, saj je indeks Bovespa zopet narasel in v aprilu 1998 znašal 12.108 točk, prav tako so se povečale devizne rezerve, ki so v istem času znašale 74.656 milijonov ameriških dolarjev. Vendar pa problemov še ni bilo konec, saj je v avgustu 1998 prišlo do nove krize, in sicer so bili vzroki za to krizo in posledično za ponovni primanjkljaj v plačilni bilanci, ki je v tem letu znašal 7.970 milijonov ameriških dolarjev, poslabšanje ruske ekonomije, nepravilno izvedeni fiskalni ukrepi v letu 1997 in povečanje primanjkljaja na tekočem računu. Vlada je zopet izvedla številne ukrepe, s katerimi je skušala rešiti svojo gospodarstvo, na pomoč pa je priskočil tudi Mednarodni denarni sklad (IMF), ki je brazilskemu gospodarstvu pomagal z 41,5 milijardami ameriških dolarjev posojila (Maia, 2001, str. 124).

Skozi vse leto 1999 so se brazilske oblasti v upanju, da bi se končno rešili velikega primanjkljaja v plačilni bilanci, trudile zmanjšati primanjkljaj predvsem na tekočem računu. S spremembo tečajnega režima so to tudi dosegli, vendar je na drugi strani devalvacija reala povzročila padec trgovanja na trgu vrednostnih papirjev in odliv dolarjev v tujino. Posledično je kapitalsko-finančni račun v plačilni bilanci utrpel velik padec glede na predhodno leto, kar je povzročilo ponovni plačilnobilančni primanjkljaj v vrednosti 7.822 milijonov ameriških dolarjev (Maia, 2001, str. 125).

V letu 2000 se je brazilsko gospodarstvo izvleklo iz krize. Zmanjševanje vrednosti primanjkljaja na tekočem računu se je nadaljevalo, vrednost uvoza in izvoza je bila skoraj izenačena. K velikemu zmanjšanju plačilnobilančnega primanjkljaja, pa je pripomoglo tudi

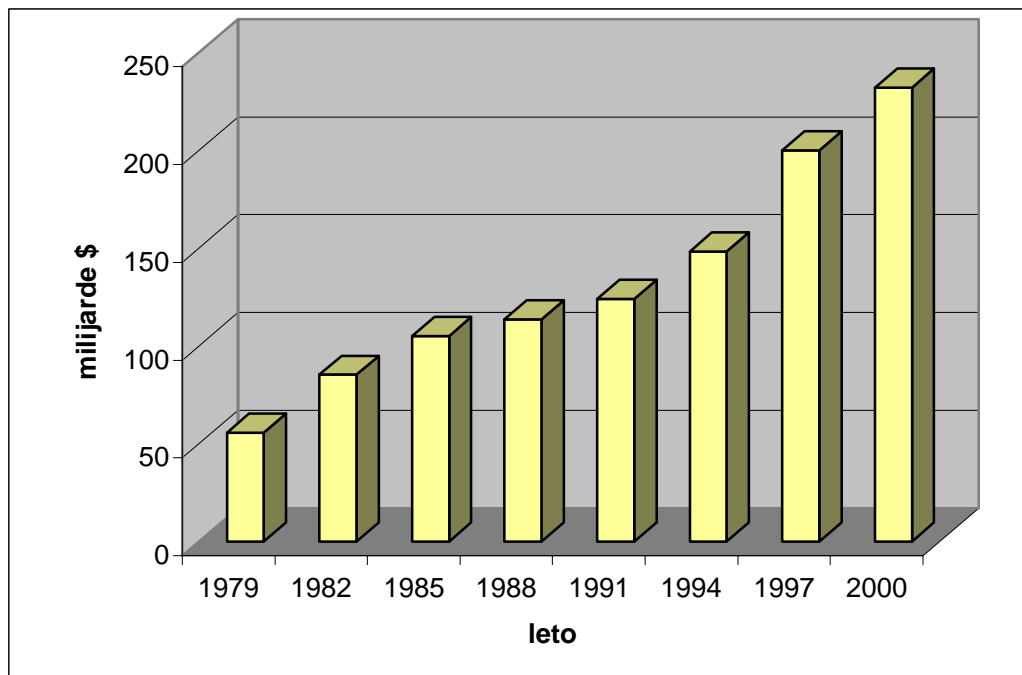
ponovno večanje vrednosti na kapitalsko-finančnem računu. Plačilnobilančni primanjkljaj je tako v letu 2000 znašal 2.262 milijonov ameriških dolarjev.

2. 2. 6. Zunanji dolg

Zunanji dolg Brazilije se je od leta 1975, ko je znašal 21 milijard ameriških dolarjev, do leta 2000, ko je znašal 232 milijard ameriških dolarjev, konstantno povečeval, kar na prikazuje tudi slika 7. Vzroki te rasti so bili predvsem trije, in sicer (Maia, 2001, str. 415):

- ♦ naftne krize (naftna kriza v sedemdesetih, ki je povzročila povečanje cen nafte za 400 %, je povzročila brazilskemu gospodarstvu, ki je bilo odvisno od uvoza nafte, velik primanjkljaj v trgovinski bilanci),
- ♦ povečevanje mednarodnih obrestnih mer (le-te so se iz leta 1976, ko so znašale 6 %, povečale na 16,44 % do leta 1980),
- ♦ napake brazilskih vlad v vodenju države (ena izmed njih se nanaša na naftno krizo, in sicer kljub visokim uvoznim cenam nafte, oblasti niso uvedle ukrepov, s katerimi bi zmanjšale porabo, kot so to naredile druge države. S strahom pred povzročitvijo inflacije in vplivanjem na celotno industrijo, so cene obdržali na isti ravni, kar je vodilo v velik dolg).

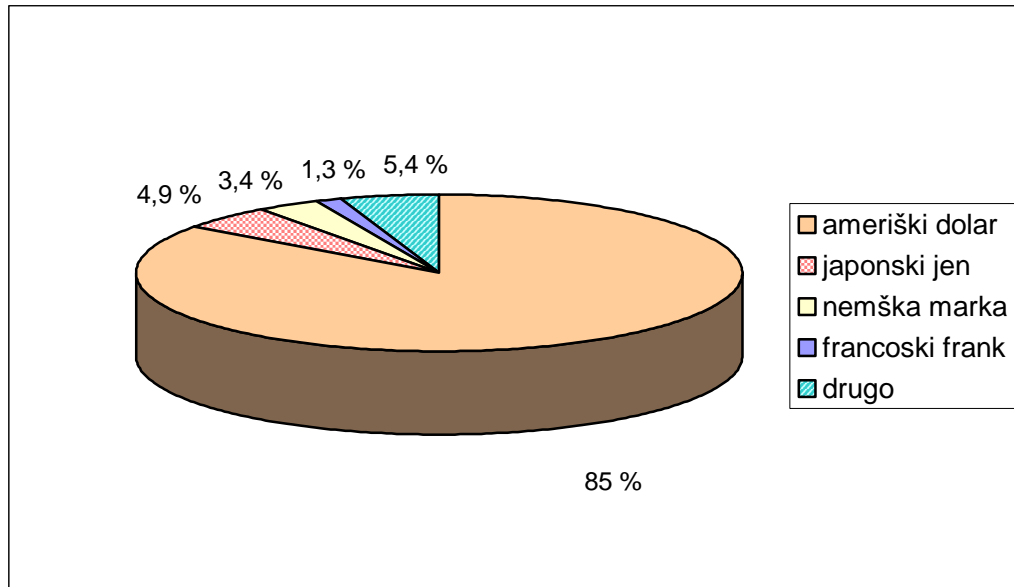
Slika 7: Zunanji dolg Brazilije med letoma 1979 in 2000 (v milijardah ameriških dolarjev)

Vir: Maia, 2001, str. 414.

Zadolženost brazilskega gospodarstva je v večini v ameriških dolarjih. V zadnjih petih letih je povprečje zadolženosti v ameriških dolarjih znašalo kar 85 % vsega zunanjega dolga. Sledita mu japonski jen in nemška marka.

Slika 8: Sestava brazilskega zunanjega dolga v svetovnih valutah leta 2000

Vir: Maia, 2001, str. 422.

2. 2. 7. Devizne rezerve

Mednarodne denarne rezerve definiramo kot tista sredstva, ki centralni banki omogočajo posege na deviznem trgu ter s tem vzdrževanje deviznega tečaja na višini, katera se ji zdi primerna. Na daljši rok mednarodne denarne rezerve omogočajo financiranje plačilnobilančnih primanjkljajev (Ribnikar, 1993, str. 2). Med mednarodne denarne rezerve štejemo monetarno zlato, devizne rezerve, imetje SDR (posebne pravice črpanja) pri Mednarodnem denarnem skladu in rezervno tranšo. Devizne rezerve so edina oblika mednarodnih denarnih rezerv, ki jih lahko centralna banka direktno uporabi za svoje intervencije, med njih pa uvrščamo imetja na računih pri bankah v tujini, kamor štejemo kratkoročne bančne vloge pri tujih bankah, tujo gotovino in prvovrstne kratkoročne vrednostne papirje tujih izdajateljev. Med devizne rezerve štejemo tudi operativne devizne rezerve in devizna imetja nebančnih subjektov (Ribnikar, 1999, str. 30).

Devizne rezerve v Braziliji so v zadnjih letih zelo nihale, kar lahko vidimo tudi v tabeli 7. To nihanje so povzročale že omenjene gospodarske krize v Mehiki, Aziji in Rusiji, ki so močno vplivale tudi na brazilsko plačilno bilanco. Prva kriza v tem desetletju, ki je povzročila odtok deviz, je bila torej mehiška kriza v sredini leta 1995, ko so se rezerve iz 36.471 milijonov ameriških dolarjev v decembru 1994, zmanjšale na 31.492 milijonov ameriških dolarjev v juniju 1995. Drugi šok je bil azijski šok v letu 1997, ki je povzročil padec rezerv iz 59.039 milijonov na 51.359 milijonov ameriških dolarjev. In še tretja kriza, odgovorna za odtok deviznih rezerv, ruska kriza, na koncu leta 1998, ko so devizne rezerve padle na 43.617 milijonov ameriških dolarjev (Maia, 2001, str. 305).

Tabela 7: Devizne rezerve Brazilije konec leta med letoma 1994 in 2000
(v milijonih ameriških dolarjev)

Leto	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Denar	36.471	50.449	59.039	51.359	43.617	35.550	32.949
Likvidnost	38.806	51.840	60.110	52.173	44.556	36.340	33.011

Vir: Maia, 2001, str. 306.

2. 2. 8. Devizni tečaj

Devizni tečaj je tržno oblikovana cena enote ene valute, izražena s številom enot neke druge valute. Devizni tečaj je cena posebne vrste. Prvič zato, ker je to edini primer, kjer vrednost enote denarja izražamo z enotami drugega denarja. Drugič zato, ker je devizni tečaj posebna cena, preko katere primerjamo domače cene (stroške) s tujimi. Preko višine deviznega tečaja torej vsa podjetja in posamezniki presojujejo, kaj je v državi, glede na tujino, relativno poceni oz. relativno drago. Skladno z višino deviznega tečaja, na temelju absolutnih domačih in tujih cen, nastajajo izvozni in uvozni tokovi. Sprememba deviznega tečaja pomeni spremembo relativnih cen med državami, kar povzroči spremembo izvoza in uvoza. Devizni tečaj se oblikuje na deviznem trgu, kjer so dolgoročni ponudniki deviz neto izvozniki in dolgoročni kupci neto uvozniki. Na deviznem trgu praviloma sodeluje tudi centralna banka, ki skrbi za vrednost domačega denarja. Devizni tečaj, kot zunanja vrednost domačega denarja, je za centralno banko pomembna kategorija, saj opredeljuje zunanjo stabilnost vrednosti domačega denarja (Kumar, 1999, str. 222).

Večina brazilskih vlad v preteklosti ni bila zagovornik drsečega deviznega tečaja, predvsem zaradi tega, ker zmanjševanje vrednosti domače valute povečuje ceno uvoza, predvsem pa je šlo za zaskrbljenost nad uvozno ceno nafte. Dolga leta je tako centralna banka uporabljala devizni tečaj kot orodje, s katerim je skušala uravnati plačilno bilanco, pri tem pa je uporabljala monopolni režim. Ta režim je bil odpravljen leta 1990 pod vladno Callorja, ki je spremenil devizni režim in pustil tečaj svobodno pritrjen na ameriški dolar. Poleg tega pa je povečal tudi obrestne mere, kar je privabilo v državo ogromno tujega kapitala, ki je povzročil presežek v plačilni bilanci. Velika ponudba deviz na domačem trgu je povzročila rast vrednosti domače valute, ki je v oktobru leta 1994 znašala 1 ameriški dolar = 0.829 reala. Vendar pa je ta politika negativno vplivala na trgovinsko bilanco, na kar je centralna banka odgovorila s kupovanjem deviz na trgu, ki so s tem zopet pridobile na svoji vrednosti. Ta politika je veljala vse do leta 1996, ko je tečaj padel pod določeno stopnjo. Z novo politiko določanja minimalne in maksimalne meje gibanja tečaja je vlada preprečila, da bi se vrednost reala nasproti dolarju še naprej povečevala, kar je negativno vplivalo na trgovinsko bilanco. Vendar pa tudi ta politika ni prinesla zelenih rezultatov. Leta 1999 je bil zato tudi ta režim opuščen. Real so pustili svobodno drseti na trgu, kar je povzročilo veliko devalvacijo domačega denarja. Konec leta 2000 je le-ta znašal 1 ameriški dolar = 1.925 realov, tekoča bilanca pa je tudi že pokazala zelene rezultate.

Tabela 8: Nakupni in prodajni povprečni devizni tečaj reala med letoma 1995 in 2000
(v ameriških dolarjih)

Leto	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Nakupni	0,9160	1,0044	1,0779	1,1603	1,8150	1,9625
Sprememba v %	-	9,65	7,32	7,64	56,43	6,52
Prodajni	0,9177	1,0052	1,0787	1,1611	1,8158	1,9633
Sprememba v %	-	9,53	7,31	7,64	56,39	6,53

Vir: Boletim do Banco Central do Brazil, 2001.

3. MEDNARODNI EKONOMSKI ODNOSI BRAZILIJE

3. 1. Koristi mednarodne menjave

Ideja mednarodne menjave je, da država izvažajo proizvode, kjer je nadpovprečno produktivna in da uvažajo proizvode, kjer je podpovprečno produktivna. Zaradi tega se povečuje delež nadpovprečno produktivnih sektorjev in se znižuje delež podpovprečno produktivnih sektorjev v gospodarstvu. Kot rezultat se celotni stroški v gospodarstvu znižujejo (Senjur, 1993, str. 200).

Mednarodna menjava prinaša gospodarstvu vrsto koristi. Pomaga izboljševati proizvodno strukturo, prispeva k večji prilagodljivosti gospodarstva, ima izobraževalno vrednost, zagotavlja konkurenčno okolje domačemu gospodarstvu, pomeni prisotnost v svetu, premika krivuljo produkcijskih možnosti navzgor in tako povečuje proizvodne možnosti neke dežele. Izvoz povečuje agregatno povpraševanje, uvoz pa agregatno ponudbo (Senjur, 1993, str. 201).

3. 2. Izvoz Brazilije

Ekonomisti poudarjajo, da obstaja močna korelacijska povezava med gospodarsko rastjo in rastjo izvoza in da je izvoz ključen faktor povečevanja gospodarske rasti, ter da povečevanje izvoza povečuje gospodarsko rast. Visoka stopnja izvoza omogoča večji uvoz, ker razvoj izvoza teži h koncentraciji investicij v najbolj učinkovitih sektorjih gospodarstva, ker prinaša korist od ekonomije obsega in ker vnaša pritisk konkurenčnosti, ki sili k minimiziranju stroškov in k izboljšanju kvalitete proizvodov (Senjur, 1993, str. 211).

Ekonomska zgodovina Brazilije beleži cikle, ki so temeljili na izkoriščanju posameznega izvoznega blaga. Prva surovina, ki so jo izvažali v prvih letih kolonizacije, je bil les oz. hlodovina, imenovana pau-brazil (brazilski les), po katerem je država dobila tudi ime. Sledil mu je sladkorni trs v šestnajstem in sedemnajstem stoletju, plemenite kovine (zlato, srebro) in dragi kamni (diamanti, smaragdi) v osemnajstem stoletju in kava v devetnajstem in dvajsetem stoletju. Brazilija je veljala za velikega izvoznika primarnih proizvodov oz. surovin.

Po drugi svetovni vojni je intenziven proces industrializacije povzročil spremembo v strukturi izvoza. Delež surovin v izvozu se je počasi začel zmanjševati, nadomestili pa so jih industrijski polizdelki in izdelki.

Tabela 9: Struktura brazilskega izvoza glede na surovine, industrijske polizdelke in izdelke med letoma 1965 in 1999 (v %, po FOB)

Leto	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1999
Surovine	81,5	74,9	58,0	41,9	33,3	27,8	23,6	24,6
Polizdelki	9,6	9,1	9,8	12,0	10,8	16,3	19,6	16,6
Izdelki	8,1	15,2	29,8	44,8	54,8	54,2	55,0	56,9
Ostalo	0,7	0,8	2,4	1,3	1,1	1,7	1,8	1,9

Vir: Maia, 2001, str. 36.

Največji delež v izvozu v letu 2000 predstavljajo železova ruda (5.5 %), letala (5.5 %), soja (4 %), osebna vozila (3.2 %), čevlji (2.9 %), kava (2.8 %), avtomobilski deli (1.9 %), lesna celuloza (1.9 %) in pomarančni sok (1.8 %). Drugi izvozni proizvodi pa so še: meso, tobak, aluminij, zlato, les, papir, sladkor, pnevmatike, transportna vozila, deli za traktorje in kamione, pohištvo, električni motorji, generatorji, transformatorji, cigareti itd. (Boletim do Banco Central do Brazil, 2001).

Države, v katere Brazilija največ izvažata, so ZDA, Argentina, Nizozemska, Nemčija, Japonska in Italija. Le-te pa predstavljajo kar 53,7 % vsega izvoza Brazilije.

Tabela 10: Delež izvoza Brazilije v posamezne države v letu 2000 (v %)

Država	ZDA	Argentina	Nizozemska	Nemčija	Japonska	Italija	Ostale
%	24,3	11,3	5,1	4,6	4,5	3,9	46,3

Vir: Boletim do Banco Central do Brazil, 2001.

3. 3. Uvoz Brazilije

V sodobnih gospodarstvih je potrebno za gospodarsko rast uvoziti investicijske dobrine in reprodukcijski material, ker nobeno gospodarstvo samo ne proizvaja vseh dobrin. V manj razvitih državah je posebno uvoz investicijskih dobrin nujnost. Zato je za doseglo določene načrtovane stopnje rasti potrebna določena stopnja uvoza (Senjur, 1991, str. 202).

Industrijski razvoj v Braziliji je potekal premišljeno pod restriktivno trgovinsko politiko. Prepričanje, da bo omejeni uvoz v državo stimuliral domačo proizvodnjo, je Brazilijo v preteklosti označevalo za dokaj zaprti ekonomski prostor. Šele v začetkih devetdesetih let je država pričela z liberalizacijo trgovinske politike. Uvozne carinske tarife so bile znatno znižane. Povprečna tarifa se je z 32 % v letu 1990 zmanjšala na 14 % v sredini leta 1993. Največja tarifa, ki je znašala kar 105 % pa se je znižala na 35 %. Poleg tega pa so bile odpravljene tudi količinske omejitve, kar je Brazilijo uvrstilo med eno izmed redkih držav brez količinskih uvoznih omejitev.

Uvoz je pred odpravo omejitev v večini obsegal strojno opremo, delovna sredstva in naftne derivate, kar je bilo nujno potrebno za industrijski razvoj. V letu 1981 je bil tako njihov delež v celotnem uvozu enak 69,5 % (Baer, 1996, str. 225). Struktura uvoza Brazilije pa se danes znatno razlikuje od tiste pred leti devetdeset. Največji delež v uvozu danes predstavljajo polizdelki in surovine, ki so v letu 2000 predstavljali 51,1 % vsega uvoženega blaga. Sledile so jim investicijske dobrine z 24,4 %, izdelki za splošno uporabo z 13,1 % in gorivo ter mazivo za stroje z 11,4 %.

Tabela 11: Struktura brazilskega uvoza, glede na skupine končne porabe med letoma 1995 in 2000 (v %, po FOB)

Leto	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Investicijske dobrine	22,9	24,3	26,9	27,9	27,6	24,4
Izdelki za splošno porabo	21,8	18,2	18,6	18,5	14,9	13,1
Gorivo in mazivo za stroje	10,4	11,1	9,4	7,1	8,6	11,4
Polizdelki in surovine	44,9	46,4	45,1	46,5	48,9	51,1

Vir: Maia, 2001, str. 30.

Izdelki, ki so predstavljali največji delež v uvozu leta 2000, so kemični in farmacevtski izdelki (14,1 %), repromaterial (8,8 %), rudnine (8,9 %), dodatki za prevozno opremo (7,2 %), industrijski stroji (7,0 %), ostala oprema (5,1 %), pisarniške naprave in aparature ter oprema za znanstvene raziskave (4,6 %), neužitni kmetijski proizvodi (4,4 %), prehranski in živilski izdelki (2,9 %) (Boletim do Banco Central do Brazil, 2001).

Države, iz katerih Brazilija največ uvaža, so ZDA, Argentina, Nemčija, Japonska, Italija in Francija, ki predstavljajo 56,1 % vsega uvoza Brazilije.

Tabela 12: Delež uvoza Brazilije iz posameznih držav v letu 2000 (v %)

Država	ZDA	Argentina	Nemčija	Japonska	Italija	Francija	Ostale
%	23,3	12,3	7,9	5,3	3,9	3,4	43,9

Vir: Boletim do Banco Central do Brazil, 2001.

3. 4. Trgovinska bilanca Brazilije

Trgovinska bilanca je del plačilne bilance in je najstarejši, vrednostno še vedno relativno najbolj pomemben del izvoznih in uvoznih tokov. V njej so prikazane vrednosti izvoženih in uvoženih snovnih proizvodov - trgovskega blaga. Zato je podatke v trgovinski bilanci mogoče opredeliti tudi kot »vidna« zunanja trgovina (Kumar, 1999, str. 42).

V zadnjem desetletju so se temelji brazilskega gospodarstva znatno izboljšali. Preoblikovana industrija je pripravila Brazilijo, da je popolno prisotna v svetovni globalni ekonomiji, vlada je

popolnoma predana dolgotrajnemu, vendar pomembnemu procesu preoblikovanja javnega sektorja, notranje neposredne naložbe so na rekordno visokih številkah, kreditna sposobnost države je veliko boljša. Vendar pa je kljub vsemu temu odprtje brazilskega gospodarstva v začetkih devetdesetih, povzročilo velik vdor uvoznih dobrin, kar je prvič po letu 1979 pomenilo negativno trgovinsko bilanco brazilskega gospodarstva .

V letu 1995 se je uvoz povečal za 51,1 %, glede na leto 1994, kar je povzročilo primanjkljaj trgovinske bilance v vrednosti 3.466 milijonov ameriških dolarjev. Položaj se je iz leta v leto slabšal, saj se je vrednost uvoza povečevala hitreje kot vrednost izvoza. Položaj se je spremenil šele leta 1999, ko je vlada s spremembo tečajnega režima in stimuliranjem večjega izvoza, povzročila pozitivne premike v trgovinski bilanci. V letu 2000 je primanjkljaj v trgovinski bilanci tako znašal le še 730 milijonov ameriških dolarjev.

Tabela 13: Trgovinska bilanca Brazilije med letoma 1990 in 2000
(v milijonih ameriških dolarjev)

Leto	Izvoz	Uvoz	Trgovinska bilanca
1990	31.414	20.661	10.752
1991	31.620	21.041	10.579
1992	35.793	20.554	15.239
1993	38.555	25.256	13.299
1994	43.545	33.079	10.466
1995	46.506	49.972	-3.466
1996	47.747	53.346	-5.599
1997	52.994	59.744	-6.750
1998	51.140	57.749	-6.609
1999	48.011	49.296	-1.284
2000	55.086	55.816	-730

Vir: Boletim do Banco Central do Brazil, 2001.

Tudi v letu 2001 se obetajo dobre napovedi, in sicer naj bi se trgovinska bilanca končno znebila rdečih števil s presežkom v vrednosti 300 milijonov ameriških dolarjev. V letu 2002 pa so napovedi še bolj obetavne, saj naj bi izvoz dosegel 59.600 milijonov ameriških dolarjev, kar predstavlja približno 7-odstotno rast glede na leto 2000, vrednost uvoza pa naj bi se zmanjšala na 53.600 milijonov ameriških dolarjev, kar predstavlja približno 3-odstotni padec v istem obdobju. Trgovinska bilanca naj bi zopet beležila presežek in sicer v vrednosti 6.000 milijonov ameriških dolarjev (Jornal do Brazil, Exportacoes vao puxar o crescimento, 17.11.2001).

3. 5. MERCOSUR

Brazilija igra zelo aktivno vlogo tudi v mednarodnih trgovinskih združenjih. Najpomembnejšo vlogo igra v MERCOSUR-ju, ki je trgovinsko združenje, ustanovljeno v paragvajskem Asuncionu 26.3.1991. Vanj so se vključile Argentina, Brazilija, Urugvaj in Paragvaj. Glavni cilj, ki so si ga zastavile države članice, je z združitvijo pridobiti večje tržišče in tako izboljšati konkurenčnost (Guidolin, 1999, str. 42).

Osnovni cilji integracije so (Guidolin, 1999, str. 42):

- ◆ Povečati pretok blaga, storitev in proizvodnih sredstev znotraj regije. V ta namen naj bi se carine med posameznimi članicami zniževale in na koncu ukinile. Čas prehoda na stanje brez carin naj bi omogočil prilagoditev nekaterim občutljivim panogam po posameznih državah.
- ◆ Koordinacija aktivnosti med članicami na področju monetarnih ukrepov in politike tečajnih razmerij kot tudi koordinacija ukrepov na področju industrije in kmetijstva.
- ◆ Vzpostaviti enoten sistem carin za uvoz izdelkov iz tretjih držav, ki naj bi začel veljati 1.1.1995.

Braziliya je daleč največja članica združenja, tako po številu prebivalstva kot tudi po moči svojega gospodarstva. Kot taka je zainteresirana, da ohrani vsaj minimalno zaščito domače industrije, posebej tistih panog, ki so zanjo ključnega pomena.

Tabela 14: Gospodarski kazalci članic MERCOSUR-ja v letu 2000

Država	Braziliya	Argentina	Paragvaj	Urugvaj
Prebivalstvo (mio)	166,1	37,3	5,7	3,3
Površina (mio km)	8,5	2,8	0,4	0,2
BDP (milijard \$)	610,1	476,0	26,2	31,0
BDP/preb. (\$)	3.590	12.900	4.750	9.300
Rast BDP (%)	4,5	0,8	1,0	-1,1
Izvoz (milijard \$)	55,1	26,5	3,5	2,6
Uvoz (milijard \$)	55,8	25,2	3,3	3,4
Zunanji dolg (milijard \$)	232	154	3	8
Inflacija (%)	6	-0,9	8	4,8
Stopnja brezposelnosti (%)	7,14	15	16	14

Vir: CIA, Central Intelligence Agency, The World Factbook: Brazil, Argentina, Paraguay, Uruguay, 2001.

Carine med posameznimi članicami so se v času uvajanja unije zniževale in lahko rečemo, da danes večina blaga med članicami MERCOSUR-ja potuje preko meja brez carin. Poleg držav članic sta pridruženi članici tudi državi Čile in Bolivija, ki se bosta postopoma z odpravljanjem carin pridružili državam članicam (Kovač, 1997, str.123).

S protokolom, imenovanim Ouro Preto, ki je bil sprejet 17.12.1994, je MERCOSUR dobil status mednarodne korporacije, kar mu dovoljuje podpisati sporazume z tretjimi državami in ostalimi ekonomskimi skupinami. Decembra 1995 v Madridu je MERCOSUR podpisal pogodbo o sodelovanju z Evropsko unijo, z namenom postopne liberalizacije medsebojne trgovine do leta 2005. Aprila 2000 so tako že stekla pogajanja za sklenitev te pogodbe o sodelovanju v skladu z pravili WTO (World Trade Organization) (Market Access Sectorial and Trade Barriers Database: Brazil General features of trade policy, 2001).

3. 6. Sodelovanje Slovenije in Brazilije

Po blagovni menjavi je Braziliya najpomembnejša zunanjetrgovinska partnerica Slovenije iz Latinske Amerike, saj predstavlja polovico menjave s tem območjem. Leta 1999 je izvoz v Brazilijo v celotnem slovenskem izvozu predstavljal 0,1 odstotni delež (47. mesto), uvoz iz

Brazilije pa je znašal 0,4 % (31. mesto). Za Brazilijo je Slovenija zanemarljiv trgovinski partner, saj je predlani tja izvozila samo za 7,6 milijonov ameriških dolarjev, medtem ko smo uvozili iz te države 40 milijonov ameriških dolarjev (Klešnik, 2001).

Tabela 15: Blagovna menjava Slovenije z Brazilijo med letoma 1993 in 1999
(v milijonih ameriških dolarjev)

Leto	Izvoz	Uvoz	Skupaj
1993	1,99	30,08	32,07
1994	4,28	43,76	48,04
1995	10,71	51,14	61,85
1996	18,02	54,81	72,83
1997	15,79	53,38	69,17
1998	15,74	47,35	63,09
1999	7,57	40,03	47,60

Vir: Klešnik, 2001.

Slovenija v Brazilijo izvažata: zdravila, živalsko hrano, aluminijaste plošče, dele strojev, električne gospodinjske aparate, električne aparate za telefonijo, električne naprave za zaganjanje in vžiganje, antibiotike in usnje. Med uvoznimi proizvodi pa že leta prednjačijo oljne pogače, kava, sadni sokovi, kaolin, tobak, kemična celuloza, dušik, motorna vozila, usnje govedi in volna.

Največji izvozniki so Lek Ljubljana, Krka Novo mesto, Impol Slovenska Bistrica, Kolektor Idrija, IPS Ljubljana, Domel Železniki, Iskra Avtoelektrika Avtodeli Bovec, IUUV Vrhnika, SŽ Metal Ravne in Tanin Sevnica. Največji uvozniki pa so Droga Portorož, Gala Ljubljana, Univit Ljubljana, Fructal Ajdovščina, Papirnica Vevče, Tobačna Ljubljana, Vita Commerce Ljubljana, Pivka Neverke, ITS Sopor Ljubljana in Perutnina Ptuj.

Med Slovenijo in Brazilijo je podpisano več sporazumov in sicer:

- ♦ Sporazum o vzpostavitvi diplomatskih odnosov med Republiko Slovenijo in Zvezno republiko Brazilijo (1992).
- ♦ Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Vlado Zvezne republike Brazilije o delni odpravi vizumov (1996).
- ♦ Sporazum o trgovinskem in gospodarskem sodelovanju med Vlado Republike Slovenije in Vlado Zvezne republike Brazilije (1997).

V postopku sprejema pa sta Sporazum o znanstvenem, tehničnem in tehnološkem sodelovanju in Sporazum o zaščiti in promociji investicij, ki je bil predan brazilski strani.

Poleg tega je Ministrstvo za znanost in tehnologijo leta 1997 podpisalo Sporazum o znanstveno tehničnem sodelovanju z zvezno državo Minas Gerais, na osnovi katerega je bilo več obiskov in izmenjav. Gospodarska zbornica Slovenije pa je leta 1993 podpisala Sporazum o sodelovanju z International Chamber of Brazil, leta 1997 pa Sporazum o sodelovanju z Industrijsko federacijo države Minas Gerais (FIEMG) (Klešnik, 2001).

4. TUJE NEPOSREDNE NALOŽBE

4. 1. Opredelitev pojma in glavne značilnosti

Tuje neposredne naložbe pomenijo ustanovitev, soustanovitev ali prevzem (delni ali popolni) podjetja v tujini in so definirane kot tok naložb v obliki finančnega kapitala in drugih virov (tehnologija, človeški viri) v neko državo, pri čemer podjetje, naložbenik, zadrži kontrolo nad viri (Rojec, 1994, str. 19).

Tuje neposredne naložbe se razlikujejo od tujih portfeljskih naložb, ki so osnovni vir vročega kapitala in obsegajo lastniške vrednostne papirje in dolžniške vrednostne papirje. Cilj tujih portfeljskih naložb ni prevzeti nadzor v podjetju, temveč dobiti dividende ali kapitalski dobiček (Rojec, 1994, str. 19).

Skupna točka portfeljskih in neposrednih naložb je, da naložbenik pridobi lastništvo nad podjetjem ali nad delom tega podjetja v tujini. Razlikujejo pa se po tem, da portfeljske naložbe ne pomenijo ustanovitve novega podjetja, medtem ko neposredne naložbe poleg tega pomenijo tudi razširitev ali prevzem obstoječega podjetja. Pri neposrednih naložbah tuj naložbenik vlaga v kombinacijo finančnih in nefinančnih sredstev (oprema, tehnološka, poslovodna, marketinška in druga znanja), medtem ko portfeljski naložbenik vlaga le sredstva v finančni obliki. Iniciator tujih neposrednih naložb je večinoma tuj naložbenik, iniciator portfeljskih naložb pa uvoznik kapitala npr. z izdajo delnic. Cilj tujih portfeljskih naložb je dobiček, cilj tujih neposrednih naložb pa je poleg tega še pridobitev nadzora in upravljanje poslovanja podjetja. Le pri tujih neposrednih naložbah je vloga naložbenika aktivna, kar pomeni, da z lastniško udeležbo pridobi nadzor in sodeluje pri upravljanju podjetja.

Nadzor je teoretično določen z deležem tujega naložbenika v celotnem kapitalu podjetja. Dovoljen ali zahtevan delež naložbenika se razlikuje med državami prejemnicami, v glavnem pa se gibajo nekje med 10 in 51 %. Priporočila IMF in OECD se nanašajo na 10 % udeležbo v kapitalu oz. glasovalnih pravicah (Zajc, 2001, str. 9). V Braziliji ta delež znaša 25 %. Dejansko pa delež v kapitalu ne določa stopnje nadzora upravljanja. Tudi manjšinski delež lahko pomeni visoko stopnjo vpliva, če je struktura lastništva razpršena. Naložbenik lahko vpliva na upravljanje podjetja tudi preko boljšega tehnološkega položaja, metod upravljanja, tržnih kanalov, boljšega dostopa do virov financiranja, ipd.

Po načinu izvedbe so lahko tuje neposredne naložbe: prevzemi obstoječih gospodarskih družb, nakupi njihovih delov ali ustanovitev novih gospodarskih družb s tujim kapitalom - sveže tuje investicije (Zajc, 2001, str. 9).

4. 2. Teoretična izhodišča tujih neposrednih naložb

Obstaja veliko število različnih teorij tujih neposrednih naložb, ki vsaka po svoje razlagajo vzroke in vplive tujih neposrednih naložb. Na tem mestu jih ne bom podrobno obravnavala, naj pa omenim najpomembnejše. V grobem jih lahko ločimo na tri temeljne pristope obravnavanja, to so mikro, makro in celovit pristop.

Makroekonomske teorije se opirajo na teorije mednarodne menjave, in sicer predvsem na nove teorije mednarodne menjave, ki izhajajo iz ekonomije obsega, diferenciacije proizvodov in vloge tehnologije. Na tuje neposredne naložbe gledajo bolj z vidika stroškov kapitala. Poudarjajo predvsem lokacijske prednosti in se pri razlagi geografske usmerjenosti tujih neposrednih naložb opirajo na primerjalne prednosti. Makroekonomski učinki deviznega tečaja na tuje neposredne naložbe pa se predvsem proučujejo v okviru parcialnih modelov. V središču mikroekonomskega pristopa je teorija podjetja. Pri razlagi tujih neposrednih naložb se mikroekonomske teorije opirajo na teorije industrijske organizacije in ekonomike transakcijskih stroškov. Izhajajo iz nepopolne konkurence, ki omogoča podjetjem oblikovanje monopolnih oziroma lastniško specifičnih prednosti. Poskus celovitega pristopa pa predstavlja eklektična paradigma, ki skuša različne poglede združiti v eno celostno teorijo. Gre za poskus sinteze teorij mednarodne menjave in teorij mednarodne proizvodnje (Zajc, 2001, str. 65).

Dejavniki, ki vplivajo na transakcijske stroške, lokacijski in ostali dejavniki, ki jih podjetja upoštevajo pri odločanju o oblikah mednarodnega poslovanja, pa se skozi čas spreminjajo in tako zahtevajo vključitev dinamike v teorije tujih neposrednih naložb. Po drugi strani pa imajo tuje neposredne naložbe pomemben vpliv tudi na gospodarski razvoj in konkurenčnost države, kar je vplivalo na razvoj novih teorij, ki obravnavajo vpliv tujih neposrednih naložb na gospodarski razvoj. Med njimi naj omenim tri najpomembnejše, in sicer investicijsko-razvojna pot, Porterjev razvojni model in Ozawina dinamična paradigma razvoja.

Razvoj teorij tujih neposrednih investicij je izredno hiter in poteka v smeri interdisciplinarnosti ter vključitve konceptov strateškega managementa in vloge vlade. Vlogo managementa se skuša v teorijo tujih neposrednih naložb vpeljati na več načinov, in sicer z bolj natančno opredelitvijo različnih funkcij podjetja, z vključitvijo koncepta notranjega podjetništva ter opredelitvijo vpliva kulture na odločitve managementa (Zajc, 2001, str. 66).

4. 3. Transnacionalna podjetja kot glavni nosilci tujih neposrednih naložb

V literaturi o tujih neposrednih naložbah se za tuje investitorje najpogosteje uporabljajo naslednji izrazi: transnacionalna, večnacionalna, multinacionalna, globalna, mednarodna in nadnacionalna podjetja. Vsebinski pojavi verjetno najbolj ustreza izraz transnacionalno podjetje, saj kaže na to, da gre za delovanje prek nacionalnih meja, pri čemer odločanje v glavnem ostaja na nacionalni ravni v državi matičnega podjetja. Kljub najrazličnejšemu poimenovanju teh podjetij, pa so vsem skupne naslednje značilnosti: transnacionalnost, velikost, globalna strategija in oligopolni položaj (Ožbot, 2000, str. 6).

Transnacionalno podjetje je vsako podjetje, ki premešča izdelek, kapital in znanje med centralo in tujimi podružnicami ali sestrskimi podjetji, da bi ustvarilo konkurenčne prednosti na kateremkoli njegovem trgu. Značilnost transnacionalnih podjetij je, da delujejo preko nacionalnih meja, odločanje pa v glavnem ostaja na nacionalni ravni, v državi matičnega podjetja. Centrala in podružnice ali sestrška podjetja ostajajo odvisne ena od druge (Pance, 1999, str. 3).

Strategija transnacionalnega poslovanja uporablja fleksibilnost, hitro multilateralno komunikacijo in prenosljivost virov za doseg konkurenčnih prednosti. Podjetje skuša poslovati čim bolj uspešno, ne glede na to, od kod prihajajo ljudje, tehnologija in drugi viri. Cilj je definirati poslovne možnosti v sistemu centrale in podružnic ali sestrskih podjetij in čim

hitreje premestiti vire, da bi lahko izkoristili poslovne možnosti. Uspešnost strategije je v prilagodljivosti celotnega podjetja.

Ker transnacionalna podjetja poslujejo mednarodno, imajo njihove odločitve znatne posledice za mednarodno razporejanje virov, za tokove mednarodne menjave in razmere na svetovnih monetarnih in finančnih trgih. Njihove odločitve imajo posledice za celotno mednarodno gospodarstvo. Transnacionalna podjetja so postala tako velika, njihova dejavnost pa tako prepletena in razvejana, da prinašajo posebnosti, posamezni strateški voditelji pa postajajo sokreatorji strukture in tokov mednarodnih ekonomskih odnosov.

Običajna predstava o transnacionalnem podjetju poudarja predvsem njegovo velikost. Čeprav to še zdaleč ni edina ali najbolj bistvena značilnost teh podjetij, pa je res, da so največja transnacionalna podjetja odgovorna za veliko večino tujih neposrednih naložb. Prevlada teh podjetij v tokovih tujih neposrednih naložb je izredno pomembna, saj je z vidika države prejemnice bistvena razlika, če je tuji investitor manjše ali srednje veliko podjetje, kot pa če je to transnacionalno podjetje, ki poseduje oligopolno ali monopolno moč. Le-ta omogoča neposreden nadzor nad razvojem in uporabo virov v več državah, nad distribucijo rezultatov poslovanja med državami in s tem nad nacionalno in mednarodno alokacijo virov (Pance, 1999, str. 4).

Enote transnacionalnih podjetij poslujejo v več državah in se prilagajajo različnim ekonomskim politikam, pri tem pa ostajajo zveste ciljem matičnega podjetja. Mehanizem transfernih cen jim omogoča prenašanje dohodka iz države v državo, poleg tega imajo možnost umika celotnega kapitala iz neke države. Delovanje domačega podjetja pa je vezano na en sam sistem ekonomske politike, brez možnosti izogibanja raznim restriktivnim ukrepom domače ekonomske politike. Tu je možen razlog za večjo ekonomsko učinkovitost enot tujih naložb.

V letu 2000 je revija Fortune objavila klasifikacijo 500 največjih transnacionalnih podjetij, med katerimi je bilo zaslediti tudi štiri brazilska podjetja, in sicer Banco do Brazil se je uvrstila na 133 mesto, Banco Bradesco na 236 mesto, Petrobras na 259 mesto in Itaúsa na 319 mesto (Maia, 2001, str. 428).

Tabela 16: Deset največjih transnacionalnih podjetij, po klasifikaciji revije Fortune v letu 2000

Podjetje	Država izvora
1. General Motors	ZDA
2. Wal-Mart	ZDA
3. Exxon Mobil	ZDA
4. Ford Motor	ZDA
5. Daimler-Chrysler	Nemčija-ZDA
6. Mitsui	Japonska
7. Mitsubishi	Japonska
8. Toyota Motor	Japonska
9. General Electric	ZDA
10. Itochu	Japonska

Vir: Maia, 2001, str. 428.

Z največjimi neposrednimi naložbami transnacionalnih podjetij v tujino se lahko pohvalijo ZDA, ki so v letu 1998 največ investirale v države, kot so (Maia, 2001, str. 430):

- ◆ Velika Britanija - 138,7 milijard ameriških dolarjev
- ◆ Kanada - 99,8 milijard ameriških dolarjev
- ◆ Nizozemska - 64,6 milijard ameriških dolarjev
- ◆ Nemčija - 43,9 milijard ameriških dolarjev
- ◆ Brazilija - 35,7 milijard ameriških dolarjev
- ◆ Japonska - 35,5 milijard ameriških dolarjev

Tuje neposredne naložbe transnacionalnih podjetij v države v razvoju so se v preteklosti iz leta v leto povečevale. Povprečne neposredne naložbe transnacionalnih podjetij v države v razvoju v posameznem letu v sedemdesetih letih so tako znašale 4,7 milijard ameriških dolarjev, v osemdesetih 12,4 milijard ameriških dolarjev in v devetdesetih letih kar 117,0 milijard ameriških dolarjev (Maia, 2001, str. 431).

Transnacionalna podjetja so na brazilskem trgu prisotna že vrsto let, vse večji pomen pa so pridobivala predvsem po drugi svetovni vojni s procesom industrializacije. Danes je Brazilija polna transnacionalnih podjetij, ki na hitro rastočem trgu te države skušajo ustvariti čim boljše poslovne uspehe. Od 500 največjih transnacionalnih podjetij na svetu, klasificiranih v reviji Fortune, je kar 405 teh podjetij že prisotnih na brazilskem trgu (Maia, 2001, str. 433).

Znotraj 500 največjih privatnih podjetij v Braziliji je bilo v letu 1998 209 podjetij transnacionalnih. Le-ta so predstavljala 43,5 % vse prodaje. Po vrednosti prodaje v letu 1999 je bilo med 20 največjimi privatnimi podjetji 11 transnacionalnih. Po vrednosti dobička je bilo v letu 1999 med 20 največjimi podjetji 9 transnacionalnih. Po vrednosti davkov, plačanih državi v letu 1999, je bilo med 20 največjimi podjetji 11 transnacionalnih. Po številu zaposlenih v istem letu je bilo med 20 največjimi podjetji 8 transnacionalnih (Maia, 2001, str. 435).

Tabela 17: Deleži prodaje po posameznih letih med domačimi, tujimi in državnimi podjetji v Braziliji med letoma 1975 in 1999 (v %)

Leto	1975	1984	1990	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Tuje podjetje	41,8	27,2	31,0	32,0	33,3	34,1	36,3	43,5	44,7
Domače podjetje	34,8	39,9	42,7	44,0	43,6	42,1	40,4	39,4	37,7
Državno podjetje	23,4	32,9	26,2	24,0	23,1	23,8	23,3	17,1	17,6

Vir: Maia, 2001, str. 435.

4. 4. Trendi v tujih neposrednih naložbah

Značilnost svetovne proizvodnje in porabe dobrin in storitev v zadnjih dveh desetletjih je v povečanju internacionalizacije. V osemdesetih letih je delež tujih neposrednih naložb v svetovnem BDP znašal 5 %, medtem ko se je do leta 1998 ta delež povečal skoraj za trikrat, in sicer je dosegel 14 % celotnega svetovnega BDP. V obdobju šestih let, med letoma 1993 in 1999, so se tokovi tujih neposrednih naložb povečali iz 200 milijard ameriških dolarjev na približno 800 milijard ameriških dolarjev, v letu 2000 pa so se še povečevali in presegli 1.000 milijard ameriških dolarjev (Fortanier, Maher, 2001, str. 108).

Tabela 18: Največje države prejemnice tujega neposrednega kapitala s strani OECD po letih 1985, 1990, 1995 in 1998 (v milijonih ameriških dolarjev)

1985		1990		1995		1998	
Brazilija	785	Singapur	2.458	Brazilija	8.342	Brazilija	21.903
Indonezija	616	Brazilija	2.118	Kitajska	7.005	Argentina	4.990
Singapur	562	Hong Kong	1.949	Hong Kong	3.812	Malezija	4.899
Egipt	425	Indonezija	1.931	Indonezija	3.290	Kitajska	4.198
Hong Kong	322	Tajska	1.645	Argentina	3.040	Singapur	3.749
Kitajska	319	Malezija	1.272	Singapur	2.961	Tajska	3.534
Antili	247	Tajvan	816	Tajska	2.798	Kolumbija	2.851
Malezija	182	Argentina	748	Čile	1.825	Venezuela	2.477
Tajvan	137	Čile	646	Malezija	1.756	Čile	2.464
Izrael	128	Filipini	510	Južna Afrika	1.437	Filipini	2.374

Vir: Fortanier, Maher, 2001, str. 110.

Tuje neposredne naložbe v državah v razvoju so zelo pomemben vir kapitala in dobivajo prednost pred ostalimi razvojnimi ukrepi, kot sta na primer formalna razvojna pomoč in izvozni krediti. Poleg tega pa vse večjo vlogo dobivajo tudi portfeljske naložbe v države v razvoju, ki so v letu 1999 obsegale približno 10 % vseh virov tokov (Fortanier, Maher, 2001, str. 110).

Tuje neposredne naložbe so vse bolj in bolj usmerjene v storitveni sektor. V letu 1998 je bilo več kot polovica vseh odlivov kapitala iz držav članic OECD prav v ta sektor. Poleg tega je trend neposrednih tujih naložb predvsem v podjetja, ki se ukvarjajo z električno energijo, plinom, nafto, vodo in telekomunikacijami, kar je predvsem posledica masivne privatizacije in liberalizacije v teh sektorjih v zadnjih dveh desetletjih. Posledično so vlaganja v primarni sektor upadla, medtem ko so vlaganja v proizvodni sektor še naraščala v obdobju med letoma 1985 in 1995, v letu 1998 pa so beležila upad (Fortanier, Maher, 2001, str. 111).

4. 5. Zgodovinski pomen tujih neposrednih naložb v Braziliji

Tuj kapital v Braziliji je igral pomembno vlogo vse od osamosvojitve Brazilije leta 1822. V letih po osamosvojitvi se je tuj kapital, ki je bil v večini angleškega porekla, zadrževal v komercialnem in finančnem sektorju. Proizvodnja izvoznih produktov (kave in sladkorja) je bila v domačih rokah, medtem ko je bilo financiranje izvoza in uvoza industrijskih izdelkov v

rokah tujcev. Tuje neposredne naložbe v tem obdobju so omogočile Braziliji, da je postala velika izvoznica primarnih produktov vse do dvajsetega stoletja.

Proti koncu devetnajstega stoletja je v Brazilijo priteklo ogromno tujega kapitala, s katerim je bila zgrajena ekonomska infrastruktura Brazilije (ceste, pristanišča, mesta), s katero so skušali brazilsko gospodarstvo približati razvitejšemu svetu kot eno izmed pomembnih članic trgovinskega svetovnega omrežja. V letu 1880 je bila ocenjena vsota tujega kapitala v Braziliji na 190 milijonov ameriških dolarjev, medtem ko se je to število do leta 1914 povečalo na 1,9 milijarde ameriških dolarjev in do leta 1930 na 2,6 milijarde ameriških dolarjev. Večina tega kapitala je bila angleškega porekla, in sicer polovica, vse bolj pa so na začetku dvajsetega stoletja začele naraščati tudi ameriške tuje neposredne naložbe v brazilsko gospodarstvo, katerih delež v letu 1930 je obsegal eno četrtno vseh tujih neposrednih naložb (Baer, 1996, str. 231).

Intenzivna usmerjenost Brazilije k industrializaciji po drugi svetovni vojni in njeni uvozno nadomestitveni motivi so povzročili odliv tujih neposrednih naložb iz infrastrukturnega sektorja v industrijski sektor. Vlada je bila mnenja, da je hitra industrializacija možna le s pospešenimi prispevki tujih investitorjev in tujim know-howom, zato je s številnimi spodbudami skušala preusmeriti tuj kapital. Poleg tega pa se je začela zavedati, da ni pametno pustiti strateških sektorjev v tujih rokah (Baer, 1996, str. 232).

Struktura tujih neposrednih naložb po drugi svetovni vojni se je tako znatno spremenila, kar nam prikazuje tudi naslednja tabela.

Tabela 19: Tuje neposredne naložbe po posameznih sektorjih v Braziliji med letoma 1929 in 1992 (v %)

Leto	1929	1940	1952	1980	1992
Industrija	23,7	29,2	50,6	68,0	74,6
Nafta	11,9	12,9	17,1	4,7	4,1
Javni sektor	50,0	46,7	14,9	7,3	4,5
Trgovina	8,2	7,5	-	-	-
Ostalo	6,2	3,7	17,4	20,0	16,8

Vir: Baer, 1996, str. 233.

Večina tujih neposrednih naložb v industrijski sektor Brazilije po drugi svetovni vojni je bila usmerjenih v kemično in farmacevtsko industrijo, industrijo strojev za transportna sredstva in strojno industrijo. Vse bolj pa so se uveljavljale tudi električne naprave in proizvodi iz kovine. Le-te so dosegale največjo stopnjo rasti pred krizo v osemdesetih letih, po kateri so stopnje rasti vseh panog močno upadle. Ta upad je povzročila predvsem naftna kriza, ki je močno vplivala na celotno brazilsko gospodarstvo (inflacija, zunanji dolg), kar je negativno vplivalo tudi na pritok tujega kapitala v Brazilijo. To se je odražalo tudi na kapitalsko-finančnem računu, ki je beležil primanjkljaj vse do leta 1992. Po tem letu je v Brazilijo zopet začel pritekati tuj kapital, ki ga je privabila ponovna stabilizacija gospodarstva.

Tabela 20: Tuje neposredne naložbe v posamezne industrijske panoge v Braziliji med letoma 1976 in 1991 ter rast posameznih panog v obdobjih 1975-80, 1980-86 in 1986-91 (v %)

Leto	1976	1981	1991	1975-80	1980-86	1986-91
Rudarstvo	3	3	2	-	-	1,7
Industrija	81	76	69	6,9	0,3	-0,2
Nekovinski proizvodi	3	2	2	7,8	1,5	1,6
Kovinski proizvodi	8	8	8	9,9	1,7	0,2
Stroji	8	10	8	7,1	1,5	-1,2
Električne naprave	9	8	8	8,5	1,3	2,0
Stroji za transportna sredstva	13	13	10	4,4	0,0	-1,2
Izdelki iz papirja in papir	3	2	2	7,7	0,8	2,9
Guma	2	2	2	5,9	1,3	2,3
Kemični in farmacevtski izdelki	18	17	13	8,7	1,1	0,7
Tekstil in obleka	8	7	2	4,5	1,5	-3,5
Hrana in pijače	7	6	5	7,0	1,0	3,0
Tobak	2	1	1	4,6	0,2	2,6
Javni sektor	3	-	-	-	-	-
Storitve	12	18	24	-	-	-
Ostalo	1	3	5	-	-	-

Vir: Baer, 1996, str. 233.

V začetku petdesetih let so v strukturi držav investitoric v brazilsko gospodarstvo imele največji delež ZDA, katerih delež v letu 1951 je znašal 43,9 % vseh tujih neposrednih naložb. Do tega leta je v brazilsko gospodarstvo vlagalo le nekaj držav, kar se je kmalu spremenilo, saj je visoka gospodarska rast privabljala številne investitorje iz najrazličnejših držav. Največje deleže v prihodnosti so prispevala ameriška, nemška, švicarska in japonska podjetja.

Tabela 21: Deleži držav tujih neposrednih naložb v Braziliji med letoma 1951 in 1991 (v %)

Leto	1951	1980	1986	1991
ZDA	43,3	30	30	30
Kanada	30,3	4	5	6
Velika Britanija	12,1	6	6	7
Francija	3,3	4	4	5
Panama	2,3	3	4	2
Nemčija	-	13	15	14
Švica	-	10	8	8
Japonska	-	10	9	10
Italija	-	3	4	3
Ostalo	8,7	17	15	15

Vir: Baer, 1996, str. 234.

Leta 1980 je bila Brazilija po obsegu tujega kapitala šesta država na svetu, in sicer za ZDA, Kanado, Nemčijo, Francijo in Nizozemsko (Maia, 2001, str. 395).

Tuja podjetja na brazilskem trgu so iz leta v leto povečevala svoj delež v lastniški strukturi kapitala. V letu 1992 so v kar osmih panogah prevladovala tuja podjetja, prav tako pa so le-ta imela velik delež v ostalih panogah. V lasti države je ostal javni sektor, kemična, naftna in rudarska industrija.

Tabela 22: Lastniški deleži domačih, tujih in državnih podjetij po različnih panogah v Braziliji v letu 1992 (v %)

Panoga/ Podjetje	Domača podjetja	Tuja podjetja	Državna podjetja
Kmetijstvo	100	0	0
Maloprodajna trgovina	100	0	0
Gradbeništvo	100	0	0
Avtomobilska distribucija	100	0	0
Les in pohištvo	97	3	0
Obleke	90	10	0
Hoteli	85	15	0
Tekstil	85	15	0
Papir in celuloza	81	19	0
Supermerkatorji	77	23	0
Grosistična prodaja	75	25	0
Gnojila	75	7	18
Prevozne storitve	68	1	31
Električni proizvodi	67	33	0
Nekovinske rudnine	67	33	0
Prehrambni izdelki	64	36	0
Jeklo	56	6	37
Prevozni izdelki	46	45	9
Avtomobilski kovinski deli	44	48	8
Avtomobili in rezervni deli	6	94	0
Higienski izdelki	12	88	0
Farmacevtski izdelki	18	82	0
Računalniki	33	65	2
Plastika in guma	35	65	0
Alkoholni in tobačni izdelki	40	60	0
Distribucija bencina	12	55	33
Stroji in delovna sredstva	50	50	0
Javni sektor	0	0	100
Kemični in naftni derivati	13	21	66
Rudarstvo	32	7	61

Vir: Baer, 1996, str. 235.

4. 6. Tuje neposredne naložbe v Braziliji po letu 1994

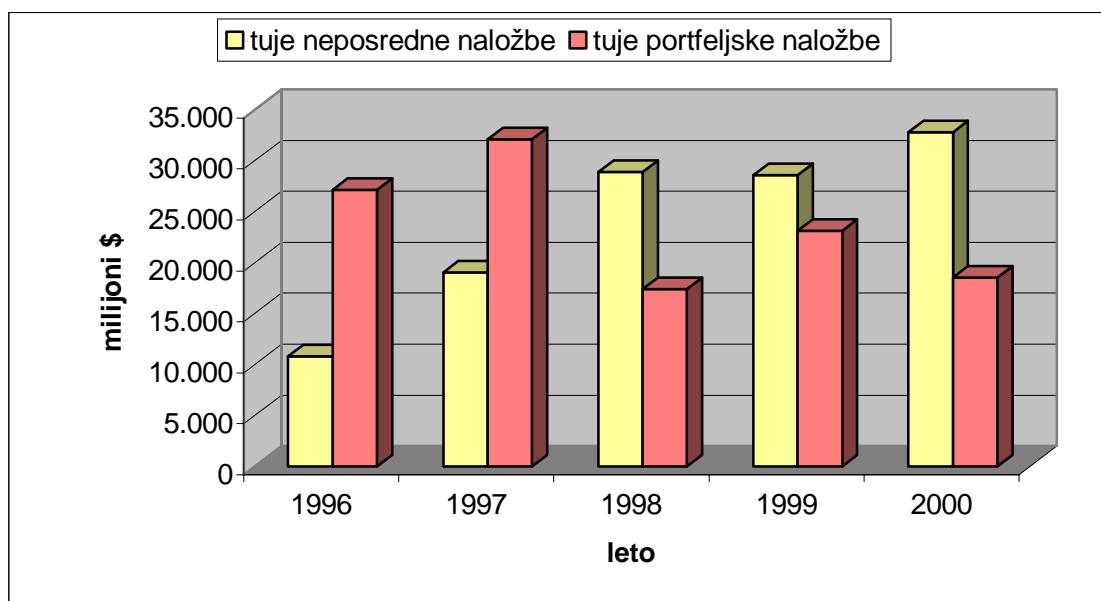
Kot smo videli v prejšnjem poglavju, je Brazilija zelo odprta tujemu kapitalu. Pri zasledovanju svojega cilja, uravnoteženi gospodarski rasti, je z odpravljanjem omejitev vstopa tujega kapitala v preteklosti dosegla obsežen priliv le-tega, ki je pripomogel k naglemu gospodarskemu razvoju. Te omejitve pa so se v zadnjem desetletju še zmanjšale, saj je s ponovno stabilizacijo gospodarstva, privatizacijskim programom in novimi zakoni ter predpisi o tujem vlaganju, ki so odpravili diskriminacijo tujega kapitala (tako neposrednega kot portfeljskega) in pomanjkljivosti glede patentiranja, država odprla še večje možnosti investiranja, tudi v strateške sektorje, kot so naftna industrija, telekomunikacije, rudarstvo, energija in borza. Tuje naložbe v Braziliji morajo biti registrirane pri centralni banki, ki z registracijo dovoljuje nakazila dobička in transfer kapitala brez nadaljnega dovoljenja.

Glavnih načini tujega investiranja v Braziliji so (Šnuderl, 1995, str. 31):

- ◆ podružnica tujega podjetja
- ◆ ustanovitev novega podjetja v lasti tujega investitorja
- ◆ investiranje v že obstoječe podjetje
- ◆ formiranje partnerstva
- ◆ investicije na borzi

Obseg tujih neposrednih naložb se je tako po letu 1994 začel zopet povečevati. V letu 1993 so te znašale manj kot 1.000 milijonov ameriških dolarjev, medtem ko se je ta vsota do leta 2000 povečala na 32.779 milijonov ameriških dolarjev. V devetdesetih letih pa je v strukturi tujih naložb opaziti še eno spremembo, in sicer povečanje portfeljskih naložb s strani tujih investitorjev, kar je posledica spremembe zakona o tujih naložbah v trg vrednostnih papirjev v Braziliji. Vrednost le-teh je v letih 1996 in 1997 tako celo presegala vrednost tujih neposrednih naložb.

Slika 9: Obseg tujih neposrednih in portfeljskih naložb v Braziliji med letoma 1996 in 2000

Vir: Boletim do Banco Central do Brazil, 2001.

V letu 1996 se je Brazilija uvrstila na peto mesto po priljubljenosti investiranja v industrijski sektor. Pred njo so se uvrstile ZDA, Velika Britanija, Kitajska in Nemčija. S privatizacijo in novimi avtomobilskimi industrijami pa se je spremenila tudi struktura držav investitoric v brazilsko gospodarstvo. V letu 1999 so bile največje investitorice podjetja iz ZDA, Španije, Nemčije, Japonske in Francije (Maia, 2001, str. 400).

V skladu s svetovnim trendom, ki v zadnjih letih kaže večjo nagnjenost tujih neposrednih naložb v storitveni sektor, je ta trend opaziti tudi v brazilskem gospodarstvu. Leta 1999 je bilo tako kar 47,9 % vseh neposrednih naložb v storitveni sektor, od tega 13,6 % v storitvena podjetja in 13 % v telekomunikacije in pošto. Delež tujih neposrednih naložb v industrijski sektor je znašal le še 23,6 %, od tega je šlo v 5,4 % za naložbe v kemično in farmacevtsko dejavnost in v 4,6 % za naložbe v avtomobilsko industrijo (Maia, 2001, str. 402).

V eni izmed raziskav, ki je bila objavljena januarja leta 2000 v brazilskem časopisu O Estado de S. Paulo, in v kateri so skušali ugotoviti zaupanje v tuje neposredne naložbe 1000 največjih podjetij na svetu, ki so odgovorna kar za 70 % vseh svetovnih investicij, je bilo ugotovljeno, da je Brazilija po zaupanju v učinkovitost tujih neposrednih naložb na četrtem mestu, in sicer za ZDA, Veliko Britanijo in Kitajsko.

4. 7. Učinki tujih neposrednih naložb na brazilsko gospodarstvo

4. 7. 1. Uvod

Tuje neposredne naložbe imajo na posamezno gospodarstvo najrazličnejše tako pozitivne kot negativne učinke. Le-ti se kažejo v vseh sestavnih delih uravnoveženega razvoja. V makroekonomiji, mikroekonomiji, v družbenem razvoju ter naravnem okolju. V nadaljevanju si torej pogledamo, kako so tuje neposredne naložbe vplivale na brazilsko gospodarstvo.

4. 7. 2. Gospodarska rast

Številne raziskave dokazujejo, da odprti trg trgovini in tujim naložbam prinaša večjo ekonomsko rast. V zadnjem desetletju so države z bolj odprtim režimom mednarodne trgovine in s tujimi naložbami dosegle enkrat večje letne rasti gospodarstva in so privabile še več tujih neposrednih naložb. Raziskava Sachs and Warner (1995) je pokazala, da so v državah v razvoju tiste države z bolj odprto ekonomijo dosegle rast okoli 4,5 %, medtem ko so države z zaprtim ekonomskim sistemom dosegale 0,7 % rast. Raziskava Ben-David, Nordstorm and Winters (1999) je ugotovila, da so večja prizadevanja k liberalizaciji vodila posamezne ekonomske sisteme k višjim in hitrejšim gospodarskim rastem, kot pred liberalizacijskimi ukrepi. Te ugotovitve je potrdila še ena raziskava, in sicer raziskava World Bank, ki sta jo izvedla Dollar in Kraay (2000), katere glavna ugotovitev je, da odprtost gospodarstva povečuje gospodarsko rast (Fortanier, Maher, 2001, str. 115).

Te trditve potrjujejo tudi podatki o rasti BDP v Braziliji po drugi svetovni vojni, saj se je to gospodarstvo s pomočjo tujih neposrednih naložb spremenilo v eno izmed najhitreje rastočih ekonomij na svetu v tem obdobju. Med letom 1968 in 1974 je povprečna realna stopnja rasti dosegala kar 11,3 %. Pospešena industrializacija ter veliki prilivi tujega kapitala so Brazilijo spremenili v industrijsko velesilo z visokim izvozom izdelkov. Naftna kriza v osemdesetih letih,

visoka inflacija in velik zunanji dolg so povzročili nezaupanje v brazilsko gospodarstvo ter zmanjšanje priliva tujega kapitala v Brazilijo med letoma 1980 in 1994. Stopnje gospodarske rasti v tem obdobju so močno upadle v vseh sektorjih gospodarstva. Liberalizacijske reforme in ostali ukrepi v devetdesetih letih pa so zopet privabili v Brazilijo tuj kapital, ki je pomagal zapolniti varčevalno-investicijsko vrzel tega gospodarstva in pospešil ponovno gospodarsko rast.

4. 7. 3. Tehnologija

Koristi, povezane s prilivom tujih neposrednih naložb vključujejo tudi uvajanje novih strokovnih znanj in tehnologij. Nove tehnologije v vseh industrijskih panogah so bile v procesu industrializacije glavni faktor gospodarskega razvoja v brazilskem gospodarstvu. Transnacionalna podjetja so s svojo ekonomsko močjo in učinkovitostjo razširjala in prinašala moderno tehnologijo iz že razvitih držav v to gospodarstvo. Največkrat so bila ta podjetja edini vir nove tehnologije, ki na trgu ni bila dostopna. Tehnologija, pridobljena skozi tuje neposredne naložbe, pa je vključevala tako strokovnjake, strokovno znanje in finančne vire.

4. 7. 4. Produktivnost

Tuje neposredne naložbe imajo velik vpliv tudi na akumulacijo kapitala in rast produktivnosti. De Mello je tako mnenja, da tuje neposredne naložbe povečujejo produktivnost v državah gostiteljicah in da le-te vzpodbudno vplivajo na domače investicije in tehnološki napredek, čemur smo bili priča tudi v primeru brazilskega gospodarstva, kjer je bil eden izmed odločilnih faktorjev gospodarskega razvoja in rasti stalno naraščanje produktivnosti, ki se je po petdesetih letih iz leta v leto povečevala. Vzrok temu so bile predvsem tuje neposredne naložbe, ki so z bolj moderno tehnologijo in postopki omogočile večjo učinkovitost dela in kapitala (Kanitz, 1995, str. 4).

4. 7. 5. Konkurenca

Povečana konkurenca z vstopom tujih podjetij povečuje učinkovitost in kvaliteto proizvodov domačih podjetij in tako povečuje možnosti izvoza. Brazilija je bila pred procesom industrializacije izvoznica primarnih proizvodov in uvoznica industrijskih izdelkov. Z prilivom tujih neposrednih naložb pa se je struktura uvoza in izvoza precej spremenila. Veliko vlogo so pri tem odigrala predvsem transnacionalna podjetja, ki so v osemdesetih letih prispevala kar 30 % celotnega izvoza primarnih izdelkov, 43 % celotnega izvoza polindustrijskih izdelkov in 40 % vsega izvoza industrijskih izdelkov. Pri tem so bila odgovorna kar za 99,5 % celotnega izvoza elektronske opreme, 60 % celotnega izvoza avtomobilskih rezervnih delov, 79 % celotnega izvoza kemičnih in farmacevtskih proizvodov, 89 % celotnega izvoza prevoznih sredstev in 100 % celotnega izvoza pnevmatik (Baer, 1996, str. 239). Vstop tujega neposrednega kapitala je z povečanjem konkurence na domačem trgu omogočil gospodarstvu vstop na tuje konkurenčne globalne trge.

4. 7. 6. Delovna sila

Tuje neposredne naložbe vplivajo na trg dela iz kvantitetnega in kvalitetskega vidika. Ustvarjajo torej nova delovna mesta, vendar pa se večkrat postavlja vprašanje kvalitete dela. Posebej se to vprašanje postavlja v državah, kjer vlade z ohlapnimi zakoni zaščitijo dela skušajo privabljati tuje naložbe (Fortanier, Maher, 2001, str. 120).

Tuje neposredne naložbe so v Braziliji ustvarile številna nova delovna mesta, kar je povzročilo pozitiven učinek na stopnjo brezposelnosti. Zaskrbljenost se je pojavila predvsem s kvaliteto dela v začetku industrializacijskega procesa, saj so tuje neposredne naložbe povzročile prihod tehnologij, za katere delovna sila ni bila izobražena in pripravljena (Baer, 1996, str. 240). Le-te pa so imele velik vpliv tudi na strukturo delovne sile, v kateri se je zmanjševal predvsem delež zaposlenih v kmetijstvu na račun večanja deleža v industriji.

Povezava med naložbami, zaposlenostjo in osnovnimi delavskimi standardi je kompleksna. Države, ki poostrujejo delavske standarde lahko povečajo produktivnost dela z naraščanjem znanja in večini delavcev ter z spodbujanjem inovacij, kar lahko vidimo tudi na primeru brazilskega gospodarstva. Na splošno pa odsotnost osnovnih delavskih standardov ne spremeni odločitev o lokaciji naložb v smeri manj striktno urejenih držav. V večini primerov torej osnovni delavski standardi niso odločilnega pomena pri odločitvi o lokaciji tujih naložb, kar pomeni, da je tekmovanje vlad na tem področju popolnoma nesmiselno in ima negativne posledice na domačo delovno silo in celotno družbo (Fortanier, Maher, 2001, str. 120).

Delavski standardi v Braziliji prepovedujejo delo otrok mlajših od 14 let, vendar pa se le-to še vedno pojavlja predvsem na podeželju. V letu 1990 je tako kar 27,8 % otrok iz podeželja in 8,3 % otrok iz mest, med 10 in 13 letom, delalo s polnim delovnim časom. Razlog za to je predvsem v težkih življenjskih razmerah, ki družine prisilijo narediti vse za preživetje. Prav tako je z zakonom prepovedano v Braziliji prisilno delo. Minimalna plača na mesec znaša 100 realov, kar po srednjem tečaju 20. novembra leta 2001 znaša približno 40 ameriških dolarjev. Maksimalno število delavnih ur na dan je 8 ur, kar v enem tednu pomeni 48 ur. Poleg tega so v Braziliji prisotna tudi številna delavska združenja, ki agresivno zagovarjajo svoje pravice nasproti vodstvu. V več primerih pa do sporazuma pride šele na delavskih sodiščih (Economical Paper of Brazil, 2001).

4. 7. 7. Distribucija premoženja

Poleg vpliva tujih neposrednih naložb na trg dela, le-te vplivajo tudi na distribucijo premoženja znotraj in čez meje posameznih držav, kar prispeva k ublažitvi revščine in manjšemu pomanjkanju nekaterih držav. Revščina lahko povzroča politično in socialno nestabilnost ter spodbuja ukrepe, ki se kažejo v ekološki degradaciji. Ekonomska rast, spodbujena z tujimi naložbami, pomaga ublažiti revščino ter socialno in ekološko škodo ki jih je le-ta povzročila. Vsekakor pa le ta ni zadostna za popolno odpravo le te. V zadnjih petdesetih letih so tuje naložbe povzročile zmanjšanje revščine ter rast in napredek v življenjskih standardih v mnogih koncih sveta. Delež svetovne populacije, ki je živela v ekstremnih razmerah revščine (preživljanje z manj kot enim ameriškim dolarjem na dan), se je zmanjšala z 29 % leta 1990 na 24 % v letu 1998 (Fortanier, Maher, 2001, str. 121).

Kot sem že omenila v prvem poglavju je Brazilija dežela skrajnih nihanj in razlik. Kupna moč je v glavnem v rokah belega prebivalstva v velikih mestih in se zelo razlikuje s tisto na podeželju.

V letu 1990 je 10 % prebivalstva prejelo kar 48,7 % nacionalnega dohodka, 20 % prebivalcev z najnižjim dohodkom pa le 2,6 % nacionalnega dohodka (Baer, 1996, str. 22). Ti podatki nam kažejo na to, da je delež revnega prebivalstva v Braziliji, ki živi v pomanjkanju, še vedno zelo visok.

4. 7. 8. Državni ukrepi

Z vse večjim zavedanjem držav o koristih tujih neposrednih naložb se ovire za investiranje preko domačih meja iz dneva v dan zmanjšujejo. Od skoraj tisoč sprememb v predpisih o tujih neposrednih naložbah v letu 1990 je bilo kar 94 % takšnih, ki so skušale ustvariti bolj prijazno okolje za tuje neposredne naložbe. Namesto ovir, se danes mnogo držav poslužuje ukrepov, s katerimi bi tuje neposredne naložbe privabili. Primeri za takšne ukrepe so na primer obdobja davčnih oprostitev, prednostni dostop do državnih kreditov in zmanjšanje uvoznih davkov za dobrine, potrebne nadaljnje proizvodnje (Fortanier, Maher, 2001, str. 114).

Kljub izginjanju ovir za tuje naložbe in mednarodno trgovino, pa le-te še vedno obstajajo in mnoge države nerade posegajo po uradnih zavezah za liberalizacijo trga. Z željo ohranitve državne kontrole nad domačo ekonomijo omejitve tujega lastništva predstavljajo pomembno omejitev vstopa na nacionalne trge. Kljub odpravi mnogih ovir tako še vedno obstajajo mnoge izjeme. Te so na primer strateški sektorji, sektorji, v katerih so tuje investicije sicer dovoljene, vendar so odvisne od primera do primera, gre za tako imenovano recipročno oz. poljubno liberalizacijo ter razne določitve glede strategije podjetja, ki se mora ujemati z nacionalnimi razvojnimi cilji. Poleg tega pa ovire lahko predstavljajo tudi politična in ekonomska nestabilnost države ter nejasnost in pomanjkanje predpisov ter zakonov, povezanih z tujimi neposrednimi naložbami ter mednarodno trgovino.

Brazilska vlada je imela že tradicionalno vodilno vlogo v gospodarskem razvoju. Makroekonomske politike gospodarstva so bile vedno podrejene čim večji gospodarski rasti, kar se je odražalo tudi v odnosu do tujih neposrednih naložb, katere so bile v brazilskem gospodarstvu vedno dobrodošle, z izjemo nekaterih sektorjev. Država je investirala predvsem v dejavnosti, ki jih privatni sektor ni mogel financirati, kontrolo pa je obdržala predvsem nad strateškimi sektorji, kot so rudarstvo, naftna industrija, elektrika, železarne, informatika in telekomunikacije.

Državna kontrola nad gospodarstvom se je v zadnjih letih začela zmanjševati. To se je delno zgodilo zaradi rastočega primanjkljaja v javnem sektorju, izražalo pa se je v vsesplošnem razočaranju nad državno kontrolo. Cenovne kontrole in menjava so bile sproščene, uvozne kvote so bile ukinjene in uvozne carinske stopnje zmanjšane. Razvit je bil privatizacijski plan, s katerim naj bi glavna državna podjetja prodali privatnim investitorjem (Makovec Brenčič, Šuštar, 1996, str. 33).

4. 7. 9. Organizacija in vodenje podjetij

Pritok tujega kapitala skozi združitve in nakupe podjetij je prinesel tudi boljše vodenje v brazilskih podjetjih, vključno z boljšo organizacijo in managerskimi sposobnostmi. Način vodenja podjetij je pomemben faktor pri odločitvah za mednarodno investiranje. Programi vodenja podjetja, ki zagovarjajo lastnike oz. delničarje in vzpodbujajo jasnost finančnih poročil, igrajo pomembno vlogo pri ekonomski rasti in razvoju pravičnih trgov. Mehanizmi vodenja

podjetij omogočajo učinkovito delovanje trgov kapitala in spodbujajo učinkovito alokacijo resursov. Dobro vodenje podjetja torej zagotavlja zaupanje investitorjev, tako tujih kot domačih, in tako še nadaljnje privabljanje kapitala, kar je predvsem pomembno za države v razvoju, med katere spada tudi Brazilija.

4. 7. 10. Varstvo okolja

Tuje neposredne naložbe so imele na eni strani pozitivne učinke na okoljevarstvo brazilskega gospodarstva, saj so na primer tuja podjetja z izboljšanjem tehnologije in postopkov ter ustreznim razgrajevanjem nevarnih snovi in odpadkov pripomogla k ohranjanju okolja. Poleg tega pa se z gospodarsko rastjo v revnejših državah povečuje družbeno povpraševanje po bolj zdravem in čistem okolju. Te trditve podpirajo tudi nekatere raziskave, kjer so odkrili povezanost med številom ekoloških predpisov in izvajanjem le-teh ter dohodkom na prebivalca, kjer gre za pozitivno odvisnost (Fortanier, Maher, 2001, str. 118).

Na drugi strani pa je liberalizacija tujih neposrednih naložb v Braziliji vodila v povečano proizvodnjo in porabo dobrin neprijaznih za okolje, onesnaževanje okolja, pretirano uporabo naravnih virov, visoko urbanizacijo in uničevanje naravnega okolja. Rast industrije je prispevala k povečevanju stopnje karbon dioksida v zraku, povečanju odpadkov in množičnemu preseljevanju v mesta. Kljub kasnejšim ukrepom države so posledice onesnaževanja v posameznih primerih katastrofalne. Gospodarska rast in rast dohodka sta lahko pomemben faktor pri izboljšanju okoljevarstva, vendar pa nista zadostna. Uvajanje in izvajanje ustreznih ekoloških predpisov v prihodnosti bo postalo zelo pomembno pri ohranjanju okolja pred škodami, povzročenimi tako iz strani tujih kot domačih neposrednih naložb. V januarju 1999 je bil tako v Braziliji že sprejet nov zakon o onesnaževanju, ki dovoljuje vsem industrijskim onesnaževalcem petletni rok prilagoditve, po tem roku pa so predpisane kazni tudi do 50 milijonov ameriških dolarjev (EIA, Energy Information Administration: Brazil, 2001).

Kako bodo tuje naložbe dolgoročno vplivale na okolje, bo v veliki meri odvisno od ekoloških usmeritev vsake posamezne države, njihovih pritiskov ter priložnosti. Tako imenovana hipoteza »pollution haven« opozarja na to, da konkurenčne sile raje investirajo v državah z nižjimi ekološkimi standardi. Vsekakor je možno, da ne tako ostri ekološki standardi privlačijo nekatere investicije, saj so stroški ekološko prijaznih podjetij višji, vendar pa raziskave kažejo, da je tveganje prerazporeditve produkcijskih virov proti nižje standardiziranim državam majhno. Ekološki stroški so le eden od mnogih faktorjev, kot so na primer še kvaliteta infrastrukture, dostop do virov, stroški plač, produktivnost dela, politično tveganje, velikost in rast potencialnih trgov, ki vplivajo na odločitev lokacije tujih investicij. Stroški upoštevanja ekoloških predpisov pa so navadno majhni in povprečno znašajo od 2 do 3 % vseh produkcijskih stroškov (Fortanier, Maher, 2001, str. 119).

4. 8. Slovenske neposredne naložbe v Braziliji

Slovenija do letošnjega leta ni imela predstavnika neposrednih naložb v Braziliji. Za ta korak se je po odprtju proizvodnje v Bosni in Hercegovini, Moldaviji in na Hrvaškem odločilo vodstvo slovenjegraškega Preventa. Prevent je največji proizvajalec avtomobilskih sedežnih prevlek v Evropi in poleg sedežnih prevlek izdeluje tudi delovna oblačila in zaščitne delavske rokavice. Večino svojih izdelkov podjetje prodaja evropskim avtomobilskim industrijam znamke Volkswagen in Ford. Večina proizvodnje poteka v tovarnah v Slovenj Gradcu, Radljah ob

Dravi in Mislinji, poleg tega pa ima podjetje tudi naslednje podružnice: Prevent SPM Mirna, TUS Mislinja, Prevent Handel Freiburg in Prevent Halog Lenart. Število zaposlenih v podjetju že presega dva tisoč delavcev, medtem ko je prodaja v letu 1997 narasla na skoraj 20 milijard tolarjev, pa je bilo od tega kar za 18,7 milijard tolarjev izdelkov prodanih v tujino. Prevent svojo dejavnost vodi na podlagi kvalitete in se tako lahko pohvali s standardom kvalitete ISO 9001, v začetku leta 1998 pa je podjetje postalo eno izmed redkih evropskih podjetij s standardom kvalitete VDA 6.1. Kot rezultat dobrega sodelovanja z Volkswagnom je Prevent prevzel tudi oblikovanje in razvoj avtomobilskih sedežnih prevlek. V novem modelu Volkswagnovega Passata so tako sedežne prevleke plod Preventovih dolgoletnih izkušenj in strokovnega znanja. Najnovejši produkt v njihovem proizvodnem programu so zaščitne delavske rokavice, ki jih Prevent prodaja pod svojo blagovno znamko. Letni proizvod znaša približno 2,5 milijona parov rokavic, od česar je kar 90 % namenjenih za izvoz, predvsem na trg Evrope, Avstralije, Nove Zelandije in Brazilije (Interni podatki podjetja Prevent).

Prevent se je torej po uspešnem poslovanju na evropskem trgu odločil za selitev svoje proizvodnje tudi na tržišče Južne Amerike, v Brazilijo. Za nastop na tem trgu so se odločili skupaj z njihovim največjim partnerjem Volkswagnom, ki na brazilskem tržišču zajema velik tržni delež. Prevent Thierry Brazil LTDA se nahaja v okolici Sao Paula, v mestu Cambui, v državi Minas Gerais. V tem območju je skoncentrirana večina brazilske avtomobilske industrije, ki se v zadnjih letih vse bolj prilagaja evropskim standardom. Julija 2001 je tako podjetje že začelo s proizvodnjo prevlek za Volkswagnov model Golf, konec tega leta pa nameravajo začeti s proizvodnjo prevlek tudi za model Polo. V investicijo je podjetje Prevent poleg denarnih sredstev vložil tudi svojo tehnologijo, znanje in strojno opremo. Pri odpiranju pa so sodelovali tudi soinvestitorji. Podjetje je zaposlilo 300 novih zaposlenih, ki dnevno proizvajajo do tisoč kompletov sedežnih prevlek (Interni podatki podjetja Prevent).

5. SKLEP

Brazilija je 8,5 milijonov kvadratnih kilometrov velika država s številnimi naravnimi bogastvi ter hitro rastočo populacijo. Prebivalstva, mlajšega od 30 let, je kar 63 %, ki predstavlja mlado in zdravo delovno silo. Vendar pa sta državna ureditev ter izrazit kapitalizem v preteklosti povzročila neenakomerno distribucijo premoženja, kar je vzrok izrazitim nihanjem med sloji prebivalstva. Tako v Braziji še vedno obstaja velik delež zelo revnega prebivalstva, ki se iz dneva v dan bori za golo preživetje. Številne reforme tako gospodarske kot socialne v začetku devetdesetih let, ki so Brazilijo približale razvitejšemu svetu, so povzročile, da se je to začelo počasi spreminjati. Državni izdatki za šolski sistem, osnovno zdravstveno varstvo in socialno pomoč se iz leta v leto povečujejo, poleg tega pa vse večjo moč dobivajo tudi politične stranke, ki zagovarjajo interese delavcev.

Struktura gospodarstva v Braziji se je v zadnjih petdesetih letih spreminjala predvsem na račun zmanjševanja kmetijskega sektorja in večanja sektorja storitev. Ker pa ima kmetijstvo v Braziji velik potencial, današnja vlada že izvaja najrazličnejše ukrepe, s katerimi bi skušali vplivati na ponovno rast tega sektorja. Storitveni sektor danes predstavlja pomemben moderen segment na področju trgovine, transporta, komunikacij, financ in drugih storitev. Poleg teh dveh sektorjev pa je pomembno vlogo v preteklosti predstavljal tudi industrijski sektor, saj je predstavljal generatorja gospodarskega razvoja in rasti. V zadnjih desetih letih se je le-ta znašel v mnogo katerih problemih, saj je nova liberalizacijska trgovinska politika povzročila vdor močne tuje konkurence, kar je vodilo v nujno potrebno reorganizacijo ter modernizacijo industrijskega sektorja, ki je brazilsko industrijo do konca stoletja pripravila za ponovno mednarodno konkurenčnost.

Gospodarske reforme v začetku devetdesetih let so povzročile različne učinke na kazalce gospodarske aktivnosti. Predvsem je pozitiven učinek opaziti pri stopnjah inflacije, ki so po letu 1994 drastično upadle iz trišteviličnih mest na enoštevilične. Ponovno rast je zaslediti pri bruto domačem proizvodu, ki je v letu 1994 beležil najvišjo stopnjo rasti po letu 1986. Upad le-tega je zaslediti v letih 1998 in 1999, kar je predvsem posledica azijske in ruske krize, vendar pa je le-ta beležil ponovno rast v letu 2000. Stopnja brezposelnosti se je v letu 1994 sicer zmanjšala, vendar pa se je v letu 1997 začela ponovno povečevati. Razlog temu je bil predvsem v tem, da je bila stopnja rasti aktivnega prebivalstva večja od stopnje gospodarske rasti in v večanju produktivnosti delovne sile. Gospodarske reforme so povzročile različne učinke tudi na plačilno bilanco in njene posamezne dele. Pozitivni vpliv je zaslediti predvsem v kapitalsko-finančnem računu, saj so novi predpisi in zakoni o tujem vlaganju ter privatizacijski program v Brazilijo privabili svež tuj kapital in rast tega računa vse do leta 1996. Po tem letu pa so že prej omenjene krize povzročile upad investiranja predvsem v trg vrednostnih papirjev, kar se je odražalo tudi v upadu kapitalsko-finančnega računa. Negativni učinek liberalizacije trgovinske politike je zaslediti predvsem v trgovinski bilanci, ki je v letu 1995, prvič po letu 1976, beležila primanjkljaj. Položaj po tem letu se je iz leta v leto slabšal, saj se je vrednost uvoza povečevala hitreje kot vrednost izvoza. Spremenil se je šele leta 1999, ko je vlada s spremembo politike deviznega tečaja in stimuliranjem večjega izvoza, povzročila pozitivne premike v trgovinski bilanci. V plačilni bilanci Brazilije je tako od leta 1994 pa do leta 1996 opaziti plačilnobilančni presežek, medtem ko je v zadnjih štirih letih izkazovala primanjkljaj. Le-ta je povzročil tudi potrebo po zadolževanju v tujini in zniževanju državnih deviznih rezerv.

Tuje neposredne naložbe v Braziliji so v preteklosti imele pomembno razvojno vlogo. Po drugi svetovni vojni so bile prisotne predvsem v industrijskem sektorju, medtem ko je država z omejitvami prepovedala tuje vlaganje v strateške sektorje. To se je z gospodarskimi reformami v začetku devetdesetih let spremenilo, saj je vlada s privatizacijskim programom in novimi predpisi ter zakoni o tujem vlaganju odpravila diskriminacijo tujega kapitala v brazilskem gospodarstvu in omogočila vlaganje tujih investitorjev tudi v sektorje, kot so naftna industrija, telekomunikacije, rudarstvo, energija in borza. S stabilizacijo gospodarstva po letu 1994 je tako v Brazilijo zopet začel pritekati tuj kapital, katerega vrednost se iz leta v leto povečuje. Investicije so za razliko iz preteklosti sedaj v večini usmerjene v storitveni sektor, ki obsega skoraj polovico vseh tujih neposrednih naložb. Najrazličnejše svetovne raziskave v zadnjih letih pa kažejo, da se zaupanje tujih investitorjev v brazilsko gospodarstvo iz leta v leto povečuje, kar obeta ponoven razcvet in rast gospodarstva v prihodnjih letih.

Tuje neposredne naložbe so imele tako pozitivne kot negativne učinke na razvoj brazilskega gospodarstva, na splošno pa lahko rečemo, da so le-ta imela odločilen vpliv na razvoj in rast tega gospodarstva predvsem v času industrializacije, vse večji vpliv pa zopet dobivajo v zadnjih letih. Odprt trg kapitala je tako omogočal, da so se viri porazdelili bolj učinkovito in produktivno. Omogočal je zagotavljanje boljše tehnologije ter njeno razpršitev, pomagal je podjetjem vstopati na svetovne trge in tako povečati njihovo prodajo ter realizirati ekonomijo velikega obsega, stimuliral je konkurenco in povečal zaposlenost. Učinkovitost trga je povratno vplivala na gospodarsko rast in povečanje dohodkov. Liberalizacija je prinesla pozitivne učinke tudi potrošnikom, saj jim nižje cene in večja ter različnejša ponudba omogočajo bolj učinkovito porabo njihovih dohodkov. Kljub številnim pozitivnim učinkom, pa so imele le-te tudi negativne učinke, in sicer predvsem na okoljevarstvene in socialne probleme, vendar pa lahko rečemo, da tuje neposredne naložbe niso bile temeljni vzrok teh problemov, s katerimi se srečuje vsako moderno gospodarstvo.

V Braziliji je bilo torej v zadnjem desetletju opaziti številne gospodarske, politične in socialne spremembe, ki so to državo približali razvitejšemu svetu. Tudi za prihodnja leta so napovedi obetavne, vendar pa ne smemo pozabiti, da bo trenutna kriza v Argentini, ki je pomembna gospodarska partnerica Brazilije, gotovo vplivala tudi na brazilsko gospodarstvo. Poleg tega bodo v letu 2002 tudi nove predsedniške volitve, katerih izid bo vsekakor pomembna iztočnica nadaljnjega ekonomskega delovanja Brazilije.

LITERATURA

1. Baer Werner: A economia brasileira. Sao Paulo: Nobel, 1996. 416 str.
2. Fortanier Fabienne, Maher Maria: Foreign Direct Investment and Sustainable Development. Financial Market Trends, 2001, 79, str. 107–130.
3. Guidolin Benedito: Mercosul & Blocos Economicos. Sao Paulo: Editora STS, 1999. 146 str.
4. Kanitz Stephen: Brazil The Emerging Economic Boom 1995–2005. Sao Paulo: Makron Books, 1995. 116 str.
5. Klešnik Smilija: Brazilija: zvišati menjavo. Glas gospodarstva, Ljubljana, januar 2001.
6. Kovač Bogomir, et al.: Uvod v Ekonomijo-Makroekonomika. Maribor: Ekonomska poslovna fakulteta, 1992. 239 str.
7. Kovač Igor: Konkurenčna analiza trgov držav Latinske Amerike. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1997. 135 str.
8. Kumar Andrej: Mednarodna ekonomika. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 258 str.
9. Maia Jayme de Mariz: Economia International e Comercio Exterior. Sao Paulo: Atlas, 2001. 469 str.
10. Makovec Brenčič Maja, Šuštar Boris: Poslovna igra Pogajanja o tujih vlaganjih. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 44 str.
11. Ožbot Marko: Neposredne tuje investicije in razvoj Slovenije. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 46 str.
12. Pance Nataša: Vloga in pomen neposrednih tujih investicij v Sloveniji v procesu vključevanja v Evropsko unijo. Diplomsko delo Visoke poslovne šole. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 33 str.
13. Ribnikar Ivan: Devizne rezerve centralne banke. Finance, Ljubljana, 1993, 42, str.2.
14. Ribnikar Ivan: Monetarna ekonomija II. del: Mednarodni denarni sistem. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 169 str.
15. Rojec Matija: Tuje investicije v slovenski razvoj. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1994. 284 str.
16. Senjur Marjan: Gospodarski razvoj in razvojna ekonomika. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1991. 375 str.
17. Senjur Marjan: Gospodarska rast in razvojna ekonomika. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1993. 537 str.

18. Šnuderl Miha: Razlike v pravni ureditvi pogajanj med Avstralijo, Belgijo in Brazilijo. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 41 str.
19. Zajc Katja: Analiza povezanosti tokov mednarodne trgovine in kapitala. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001. 117 str.

VIRI

1. Boletim do Banco Central do Brazil. (URL: <http://www.bcb.gov.br/ingles/hile3040htm>), November 2001.
2. Brazil - A Country Study. (URL: <http://www.ask.com/main/askjeeves.asp?ask=brazil&o=0&image1.x=22&image1.y=22>), 26.11.2001.
3. Brazil Agri-Food Export Market Assessment Report. (URL: <http://www.atn-riae.ca/public/htmldocs/e3197.htm>), 11.07.2001.
4. Brazil at a glance. (URL: <http://www.worldbank.org/data>), 17.09.2001.
5. Brazil para Investidores Estrangeiros. Sao Paulo: Andima, 1996. 110 str.
6. CIA, Central Intelligence Agency, The World Factbook: Brazil, Argentina, Paraguay, Uruguay. (URL: <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/geos>), 25.12.2001.
7. Economical Paper of Brazil. (URL: <http://www.stedson.edu/cseeman1/economic.html>), 30.11.2001.
8. EIA, Energy Information Administration: Brazil. (URL: <http://www.eia.doe.gov/cabs/Brazil2.html>), 25.06.2001.
9. ERS, Economic Research Service: Brazil - policy. (URL: <http://www.ers.usda.gov/briefing/Brazil/policy.html>), 12.03.2001.
10. Fernando Henrique Cardoso. (URL: <http://www.encarta.msn.com/index/conciseindex/6F/06F08000.htm?z=1&pg=2&br=1>), 23.11.2001.
11. Houaiss Antonio, Cardim Ismael: Dicionario Universitario, Ingles/Portuges, Portuges/Ingles. Rio de Janeiro: Record, 2000. 914 str.
12. Interni podatki podjetja Prevent.
13. Jornal do Brazil: Exportacoes vao puxar o crescimento. (URL: <http://www.br.yahoo.com/noticias/economia/ajb/article.html?s=br/noticias/011117/economia/>), 17.11.2001.
14. Latin Focus The Leading Source for Latin American Economies: Brazil Economic Indicators 1996-2000. (URL: <http://www.latin-focus.com/countries/brazil/braindex.htm>), 24.08.2001.

15. Market Access Sectoral and Trade Barriers Database: Brazil General features of trade policy. (URL: <http://www.mkaccdb.eu.int/mkdb/chksel.pl>), 28.11.2001.
16. Panorama Brazil: OECD reduz previsao do PIB do Brazil para 2001 e 2002. (URL: <http://www.br.yahoo.com/noticias/economia/panorama/article.html?s=br/noticias/>), 20.11.2001.
17. Šega Lidija: Veliki poslovni moderni slovar, angleško/slovenski. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1997. 957 str.